

4

Limburgs Tijdschrift voor *Genealogie*

uitgave van de sectie genealogie van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap

Herkomst en geschiedenis familie Welschen

*Jean Pierre Bouvrie:
klokkenluider op eenzame hoogte*

Kerkhoven in Zuid-Limburg

Een Maastrichtse tak Tuinstra

Voormalig kerkhof Ganzenstraat Venlo

JAARGANG 30 | DECEMBER 2002

Inhoudsopgave

Mededelingen, vragen, enz.	98
Herkomst en geschiedenis van de familie Welschen en de geografische verspreiding van deze familienaam, door dr. A.J. Welschen, Amaliagaarde 7, 1403 JG Bussum (wordt vervolgd)	99
Jean Pierre Bouvrie, klokkenluider op eenzame hoogte, door Ida Olivers-Bouvrie, Herenhof 116, 6581 GR Malden	110
Kerkhoven in Zuid-Limburg, door A.P.L. Paquaij, Servatiusstraat 29, 6444 VJ Brunssum (wordt vervolgd)	123
Een Maastrichtse tak Tuinstra, door drs. W.H.J.M. Kurris, Koekoeklaan 5, 5971 CP Grubbenvorst	124
Het voormalige kerkhof aan de Ganzenstraat te Venlo, De nieuwe Joodse begraafplaats, door M.J.J. Bergevoet, Tegelsweg 208, 5912 BL Venlo (wordt vervolgd)	125

verschijnt vier maal per jaar

Administratie, lidmaatschappen, losse nummers:
L.G.O.G., Postbus 83, 6200 AB Maastricht, tel. 043 - 321 25 86
Postbank 1037880 t.n.v. L.G.O.G.

Redactie:
Harry Strijkers
Wim Nolten

Redactie-adres:
Kleine Steeg 1-9, 6131 KJ Sittard, tel. 046 - 433 29 30
e-mail: h.strijkers@hetnet.nl

Het werk van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig
Genootschap wordt in belangrijke mate
financieel ondersteund door de Provincie Limburg.

ISSN 0169-5177

Oproep

ONTSLUITEN BELGISCHE OVERLIJDENSADVERTENTIES

De Sectie Genealogie van het LGOG heeft een verzameling Belgische overlijdensadvertenties ontvangen. Het bestuur wil deze advertenties digitaal ontsluiten alvorens deze in een archief te deponeren. Hiervoor wordt een **OPROEP** gedaan om **eenmalig** mee te werken aan het **thuis invoeren** van deze gegevens in een databestand. Voor deze eenmalige actie willen wij bij voorkeur geen gebruik maken van de vaste medewerkers aan de projecten van Gendalim, Genlias, Lapis of NGV-afd. Z-Limburg om de voortgang van die projecten niet te schaden. Deze eenmalige actie biedt bovendien een ideale kans aan hen die graag eens willen uitproberen of het invoeren van gegevens een aantrekkelijke bezigheid is. Uiteraard zijn ook zij die onderzoek doen in "het Belgische" van harte welkom. Na afloop van het project worden de deelbestanden bij elkaar gevoegd en ter beschikking gesteld aan de invoerders en aan het Gendalim-project.

Kandidaat-invoerders kunnen zich aanmelden bij het secretariaat van de Sectie Genealogie, via e-mail op het adres hoofnstadt@hetnet.nl of eventueel op het postadres Randenborgweg 51, 6118 GJ Nieuwstadt of telefoonnummer 046-485 6455.

Vragenrubriek

492. Scheepers / Baggen

Mijn interesse gaat naar de stamboom van de beide echtelieden: Hubert Joseph Scheepers, geboren 13-02-1870 te Wittem en overleden te Oirsbeek 29-02-1953. Gehuwd 23-04-1908 te Vaals met Elisabeth Hubertina Baggen, geboren 24-02-1878 te Vaals en overleden te Oirsbeek 29-02-1953. Heeft over bovengenoemde personen reeds een stamboomonderzoek plaats gevonden? *Emile Taalman, Gansbeek 77, 6166 JG Geleen, tel. 046-4753589*

AD. WELSCHEN

Herkomst en geschiedenis van de familie Welschen en de geografische verspreiding van deze familienaam (vervolg)

5.4 Reinier en Eva in de blekerij

Reinier Welschen en Maria Eva Coenen trouwden in januari 1836 te Rotterdam. Zoals we gezien hebben was Reinier bij zijn huwelijk brandersknecht, maar we weten niet hoe lang hij dat vak al beoefend had. Van zijn bruid had ik tot voor kort altijd aangenomen dat zij in Rotterdam verder geen familie had, want daarvan was mij eerder nog niets gebleken. Maar opnieuw kon Raymond Driessen mij hier van nieuwe informatie voorzien. De eerste vrouw van vader Leonard Coenen stierf al in 1801. Lendert (dan 34) hertrouwde dan wel zeer snel, maar het gezin met drie zoons was toch gebroken. Twee van Eva's oudere halfbroers uit dat eerste huwelijk van haar vader hebben Elen verlaten voor een bestemming geheel elders, en een van hen, Jan Michiel, had daarbij voor Rotterdam gekozen. Het laat zich raden, dat deze zich in Rotterdam wel over zijn jonge halfzusje heeft willen ontfermen, toen zij als vijftienjarige wees werd, acht jaar nadat zij op haar beurt haar moeder had verloren. Jan Michiel was in 1815 te Rotterdam getrouwd met een streekgenote uit Midden-Limburg, Maria Gertrudis Op 't Root uit Roggel¹¹⁾. Dit eerste Limburgse migrantenpaar in ons verhaal heeft dus waarschijnlijk als 'bruggenhoofd' gediend voor de jonge Maria Eva, vermoedelijk niet veel later dan 1825. Zij hebben als vervangend gezin en ook als Limburgs tussenstation voor haar kunnen dienen. Maar nog verrassender is, dat zij datzelfde mogelijk in zekere mate ook geweest zijn voor Reinier Welschen. Blijkens notariële aktes inzake de erfenisdeling van Leonard Coenen te Elen¹²⁾ was Jan Michiel namelijk in 1818 in Rotterdam gevestigd als *brandewijnstoker* en beoefende hij daar dezelfde stiel ook in 1825. Nu horen we het muntje vallen! Jan Michiel Coenen was dus een collega-brandewijnstoker van Reinier, hij sprak bovendien bijna hetzelfde dialect en hij zal ook niet zo veel ouder zijn geweest. Zo kunnen ze elkaar gemakkelijk hebben leren kennen. Het is ook denkbaar dat Reinier bij of zelfs voor Jan Michiel werkte. De geschiedenis van de romance tussen Reinier en Eva laat zich nu verder gemakkelijk invullen. Jan Michiel was vermoedelijk de *missing link* en de *go-between* in hun story.

Het is vermeldenswaard, dat deze Jan Michiel in 1845 ook de schoonvader werd van een andere inwijkeling in Rotterdam, uit Westfalen in dit geval, namelijk Joseph Bomans. Jan Michiel zou daardoor ook de betovergrootvader worden van de zo bekende auteur Godfried Bomans (1913-1971). Bomans en ik hebben dus dezelfde oudvader. Zijn Westfaalse voorvader was, naar het schijnt, ook maar 'op een schoen en een slof' in Rotterdam aanbeland, zoals mijn zegsman Raymond Driessen het uitdrukte.

Na hun huwelijk vestigen Reinier en Eva zich aan het noordelijk gedeelte van de stadsvest of stadssingel, waarin vroeger vier stadspoorten lagen: van west naar oost de Delftse Poort, de Hofpoort, de Goudse Poort en de

Oostpoort. Het gedeelte oostelijk van de Goudse Poort heette de Oostsingel. (Later, in 1888, werd deze Oostsingel gedempt en werd de Oostpoort Oostvestplein genoemd, in 1898 heet ook de Oostsingel *Goudsche singel*). Daar waren een viertal branderijen en daar lag ook de *Brandewijnsteeg*. In deze hoek van Rotterdam dus, aan het begin van de singel schuin tegenover de Goudse poort, had Eva Coenen zich (mogelijk niet ver van haar halfbroer) gevestigd. Reinier Welschen zal zijn loopbaan in Rotterdam dus mogelijk ook ergens hier als brandersknecht zijn begonnen. Maar er waren aan deze oostelijke rand van de stad nog veel meer blekerijen. De toenmalige weilanden aan de singels rond de oude stad waren voor dit bedrijf uitstekend geschikt. Van een branderij naar een blekerij in de buurt zal dan niet zo'n grote stap geweest zijn. Tegenover de bovengenoemde Goudsche Poort bevindt zich de zogeheten singelhoek. Aan weerszijden van die singelhoek vinden we een groot aantal blekerijen met weidepercelen die alle hun eigen, kleurrijke namen dragen. Aan de rechterkant vinden we dan eerst de Blekerij *Het Stuivertje en de Eendragt*, en daarnaast Blekerij *De Rijzende Zon*¹³⁾.

Hoe moeten we ons dat blekersambacht nu eigenlijk voorstellen? Ik citeer hier een beschrijving uit een (overigens zeer zorgvuldig en uitgebreid) genealogisch onderzoek van de familie *Strucker*, op schrift gesteld door de heer W. Strucker te Rotterdam¹⁴⁾. Hij vermeldt op pagina 3: 'Het waren bedrijven waar de was van de gegoede burgers, meestal onderkleding en huishoudlinnen werd gebleekt. Bovenkleding werd meestal door een dienstbode behandeld. Vezels hebben in natuurlijke toestand een gele kleur. Daarom werden in die tijd textielgoederen gebleekt door ze langdurig bloot te stellen aan de lucht op een weide, waar de combinatie van zuurstof, zon, licht en vocht zorgde voor een stralend witte was. Voor het vochtig houden maakte men gebruik van hoosspanen, een soort houten lepels met een ongeveer twee meter lange steel, waarmee water uit een sloot werd geschept en over de was uitgespreid. De blekerijen waren meestal vlak buiten de stad gevestigd, dicht bij de klanten, maar in een omgeving met weilanden en sloten, waar de zon vrijuit op kon schijnen.' De ietwat arcadische voorstelling van het ambacht die Strucker hier geeft, strookt nog geheel met een bekende gravure uit het eind van de zeventiende eeuw, in *Het Menselyk Bedryf van Jan en Casper Luyken* (1694), hieronder weergegeven:¹⁵⁾

Een minder bekende andere afbeelding¹⁶⁾ toont ons - voor zover nodig - nog wat duidelijker hoe traditioneel naast mannen ook bleeksters en wasters deel hadden aan het werk.

Ook dit plaatje doet een tafereeltje vermoeden op z'n laatst uit de zeventiende eeuw. Anderhalve eeuw later, in Reiniers tijd, zal het er allicht wat bedrijfsmatiger aan toe gegaan zijn. Tegen het einde van de negentiende eeuw

Een blekerij
anno 1694.

gaat men ook in de blekerij over op stoomkracht. De 'kleederbleekers' konden daarmee echte 'waschindustriëlen' worden, zoals dat toentertijd heette¹⁷⁾. Reinier overleed in 1871. Hijzelf en ook zijn weduwe zullen deze fase waarschijnlijk niet meer meegemaakt hebben. In november 1836 al wordt bij de Welschens het eerste kind, een zoon Nico, geboren. Het is voor het eerst dat de deze voornaam, nu bij de Welschens erg traditioneel, in de familie tegenkomen. Niet bekend is, naar wie deze eersteling vernoemd is, al herinneren we ons wel, dat Reiniers parochiekerk in Millen aan deze heilige was gewijd. Ook zijn geboortemaand kan trouwens een rol gespeeld hebben. Reeds dan blijkt Reinier van beroep veranderd. Hij is klerenbleker geworden. In het (onregelmatig verschijnende) adresboekje van de Burgerlijke Stand te Rotterdam van 1836-'37 werd als adres opgegeven Oostsingel N 57. Vervolgens zal hij spoedig meesterknecht geworden zijn, en in 1841 is hij al eigenaar van de blekerij aan de Oostsingel N 57. Bij zijn huwelijk had hij zich op N 55 gevestigd. Mogelijk is dat blekerij *Het Stuivertje en de Eendragt* geweest, is hij vervolgens naar

Bleeksters en
wasters.

het naastgelegen pand verhuisd en heeft hij na enige jaren vervolgens zelf de aldaar gelegen blekerij *De Rijzende Zon* kunnen verwerven. Maar er kan misschien ook sprake geweest zijn van omnummering van hetzelfde pand en dan heeft hij vanaf het begin bij *De Rijzende Zon* gewoond. Hoe dan ook, reeds in 1841 was Reinier zelfstandig bleker aan de Oost- (later geheten Goudsche) singel op N 57, het pand van *De Rijzende Zon*.

Reinier Welschen

Handtekening van Reinier Welschen uit 1847.

Ook in de jaren 1854, '55 en '56 wordt het adres aan de Oostsingel vermeld, maar in 1858 blijkt de blekerij-wasserij gevestigd op het adres Schiedamschesingel no. 15-17. Toen had hij zijn eerste bedrijf van de hand gedaan en was hij eigenaar geworden van *De Groene Meiboom*, aan de Schiedamschesingel. Dat is aan de westelijke zijde van de singeldriehoek gelegen aan de Nieuwe Maas, die de oude stad omsluit. De Cool- of Binnenwegsesingel vormde vroeger het noordelijke verlengstuk van de Schiedamsesingel, tot aan de Delftse Poort. Zij vormden tezamen de linkerzijde van de driehoek, met de Goudsesingel en Oostsingel als rechterzijde.

De redenen voor de verhuizing zijn mij niet bekend, maar ik vermoed dat de stad de omgeving van de eerste locatie nodig heeft gehad bij de stadsuitleg over de singelgrenzen heen.

Het gebied ten noordoosten van Goudsche- en Oostsingel is bij de stad getrokken, na aanleg van Boezem- en Crooswijksche singel. Onder meer de nieuwe Jonker Fransstraat en de Hugo de Grootstraat doorsnijden nu het gebied en aan de achterzijde van de oude blekerijen aan de Singelhoek is de Lange Warande aangelegd. Tot 1870 bleef de wasserij daar gevestigd. Reinier stierf het jaar erna, op 70-jarige leeftijd. Zijn weduwe bleef met vier volwassen zoons en een dochter achter. Even zovele kinderen had het echtpaar verloren. Twee dochters, Anna Maria (1840-1852) en Johanna Maria (1842-1847) waren jong gestorven, evenals een zoon Hendrik (Harry) (1849-1868). De twee laatste kinderen, zoontjes Peter Johannes (1852-1853) en Reinier (1856-1857), stierven zelfs in hun eerste levensjaar. Merk op, dat moeder Eva bij hun geboorte al 41 resp. 46 jaar oud was. Maar het echtpaar had zijn vier resterende zoons een uitstekende maatschappelijke uitgangspositie verschaft. De jongste van hen, mijn overgrootvader Adri, had net voor zijn vaders overlijden als 24-jarige een bestaande kuiperij in het oude hart van Rotterdam overgenomen, die de start vormde van zijn later bloeiende stoomkuiperij en kistenfabriek in Crooswijk.

Na de naam Nico werd met hem ook de voornaam Adri in de familie geïntroduceerd, eveneens leidend tot traditie. Later zouden immers zowel mijn vader als indirect ikzelf naar hem genoemd worden.

Een interessant detail trof ik nog aan op het internet, op een onverwachte plek, bij het voorgeslacht van een mij geheel onbekend echtpaar¹⁸⁾. Hiertoe blijkt een familiedid van Reinier te behoren, en wel de *kleerbleekersmeid* Maria Gertrudis *Haenraeths*, geboren 1833 te *Millen* en in 1898,

op 64-jarige leeftijd, overleden te Rotterdam. Zij was een dochter van Joseph Haenraeths, dagloner te Millen en Anna Elisabeth *Welschen* te Millen. Deze namen zijn wij in de vorige aflevering, in paragraaf 4.4 en 5.1, al tegengekomen. Het betreft hier de oudste zus van Reinier, Elisabetha (1791-1869), die in 1825 te Millen met Joseph Haenraedts uit Nieuwstadt was getrouwd. Deze tak van de familie *Welschen* was althans nog te Millen overgebleven en heeft daar later nageslacht gevormd, onder wie met name de familie Knarren-Hanraths. Maar hun dochter Maria Gertrudis, nicht van Reinier, is kennelijk toch haar oom naar Rotterdam gevolgd en zal vermoedelijk bij hem en tante Eva in de blekerij hebben gewerkt. Het doet zo een beetje denken aan de wijze waarop Eva Coenen zelf een generatie eerder in Rotterdam was opgevangen. Dat is op zichzelf al een aardig gegeven. Reinier heeft zich dus wel degelijk ook nog wat aan zijn familie te Millen gelegen laten liggen, toen de zaken in Rotterdam zich voorspoedig hadden ontwikkeld. Maar hier komt nog wat bij. Dit nichtje trouwde in 1857, als 24-jarige, te Rotterdam met de 30-jarige Petrus Henricus van Deurzen, *brandersknecht*, geboren in 1827 te Nederweert. *L'histoire se répète*, in dubbel opzicht. Ten eerste is haar man dus ook weer een (midden-)Limburger, maar bovendien beoefent hij dezelfde stiel als zijn voorgangers Jan Michiel Coenen en Reinier *Welschen*. Dit kan geen toeval meer zijn. Er zit kennelijk een vast patroon in. De Limburgers Coenen-Op't Root zijn anderhalve generatie eerder een *rolmodel* voor onze hoofdpersonen *Welschen-Coenen* en deze zijn dat een hele generatie later op hun beurt weer voor dit jonge paar Van Deurzen-Haenraeths. Deze drie Limburgse echtparen beperken zich tezamen tot niet meer dan twee branches, te weten de brandewijnstokerij en de klerenblekerij. Nu is het zeker geen onbekend verschijnsel dat migranten sociaal-economisch vaste patronen volgen. Hier lijkt het er dan op, dat deze achtereenvolgende 'halve landverhuizers' uit het Limburgse een formule ontwikkeld hebben met flinke slaagkans. In de expanderende werkstad Rotterdam, en lang niet alleen daar, behoorden branches als de beide genoemde waarschijnlijk tot de snelst groeiende. Het is dan allemaal wel kleinschalig, maar het beeld ontstaat, dat deze Rotterdams-Limburgse pioniers in deze neringen zodanig succes hadden dat ze elkaar aangetrokken hebben. Het doet denken aan de wijze waarop emigranten graag aan het thuisfront berichten over de al dan niet gouden mogelijkheden die zij in den vreemde aanboord hebben. Bij deze zes migranten uit mijn familie zou het voor deze Limburgse mini-gemeenschap ook niet blijven, zoals verderop zal blijken. De meesten vormen ook snel grote gezinnen.

Voor het echtpaar Van Deurzen-Haenraeths geldt dat wat minder. Zij kregen te Rotterdam tussen 1858 en 1874 twee zoons en drie dochters. *Brandersknecht* Van Deurzen stierf al op 58-jarige leeftijd in 1886.

Het overlijden van Reinier betekende in zakelijk opzicht geenszins een keerpunt voor wat intussen echt het familiebedrijf was geworden, de blekerij. In 1871 nam weduwe Eva andermaal een blekerij over, en wel *De Volle Maan* aan de Coolsingel 292, van collega Joannes *Strucker* (sr.). De naam *Strucker* of *Strücker*, de spelling wisselt, al enkele keren eerder gevallen, moeten we voor even verderop (paragraaf 5.6) onthouden. Eva, 61 jaar

inmiddels, behield de voormalige blekerij van *Strucker* vervolgens nog maar enkele jaren, precies tot haar 65ste jaar in 1875.

Hoewel we dat niet precies weten, denk ik dat de achtereenvolgende overnames en verhuizingen voor het echtpaar *Welschen-Coenen* geen achteruitgang vormden, eerder het omgekeerde. Gezien het feit dat de vier zoons van het echtpaar toch wel uitstekend terecht zijn gekomen, mag worden aangenomen, dat er in de familie binnen hun werkzame leven het nodige kapitaal is opgebouwd. De echtelieden lijken succesvolle ondernemers te zijn geworden, wat gezien Reiniers zeer bescheiden afkomst, en voor onbemiddelde migranten in het algemeen, toch opmerkelijk is.

Maar was Maria Eva ook wel zo onbemiddeld en was ook zij wel zo onbekend met het zakenleven? De basis voor hun succes is zeker voor een belangrijk deel te zoeken in de afkomst en de familietradities van haar kant. Niet alleen beschikten de *Coenens* te Elen over eigen bezittingen en deelde Eva in 1828 voor een zevende deel in de erfenis van haar vader Leonard, maar het geslacht *Coenen* vertoonde ook vanouds een sterke ondernemingszin. Lendert zelf was dan wel niet het meest prominente lid, maar hij had toch een hoeve met land bezeten. Hij zal ook zijn rol in het dorp gespeeld hebben. Hij was vaandrig van de in 1816 opgerichte schutterij te Elen. Maar de familie telde al lang mee. In zijn voorgeslacht was met name een oudoom van zijn vader, de *brouwer* Johannes (Jan) *Coenen* (1698-1772), te Elen een man van aanzien geweest.¹⁹⁾

We mogen deze lijn van de *Coenens* te Elen wel de hoofdlijn noemen. Maar ook in de tweede lijn, die van Leonard I, twee jaar jongere broer van Jan de *brouwer*, en grootvader van mijn oudvader Leonard II, kunnen dergelijke kwaliteiten gescholen hebben. Eva's halfbroer Martinus (*1795) geeft daarvan duidelijk blijk. Hij is het die het ouderlijk huis, het geboortehuis van Eva, zal verwerven (door de andere erfgenamen uit te kopen) en die als *smid-herbergier* te Elen woonachtig en werkzaam blijven.

We zullen deze nogal opvallende combinatie van twee beroepen later weer tegenkomen bij Leo *Welschen*, een van Eva's zoons.

Maar Eva zelf heeft stellig ook over bijzondere kwaliteiten beschikt. Zij was een zeer deugdzaam echtgenote en bleek op zijn minst na diens dood ook een zakenvrouw. Al was zij dan niet verstoken van een bescheiden startkapitaaltje en van enig ondernemersbloed, de wijze waarop zij haar eigen gezin en de familie tot welstand en tot aanzien heeft gebracht, dwingt veel respect af. Er lagen wel goede mogelijkheden in het expansieve Rotterdam, maar die waren naar verhouding toch maar voor weinigen te realiseren.

5.5 *Leven en werken in een beginnende metropool*

De wenselijkheid van nader historisch onderzoek naar de vroege Rotterdamse periode voor mijn familie wordt mij ook ingegeven door het genealogisch overzicht van de familie *Strucker*²⁰⁾. De parallelie met mijn familie is buitengewoon frappant. De familie *Strucker* is ook van Limburgs-Nederrijnse oorsprong, kwam ook terecht in de Rotterdamse blekersbranche en is vervolgens ook nog aan de familie *Welschen* geparenteerd geraakt. Mijn voor-

ganger W. Strucker heeft een voorbeeldig genealogisch overzicht voor zijn familie gemaakt, maar hij slaagt er toch minder in om ook de sociale werkelijkheid wat meer zichtbaar te maken. Naar deze auteur mededeelt, waren er in het midden en de tweede helft van de negentiende eeuw zo'n 24 klederblekerijen te Rotterdam, waar toen in de door de singels omsloten oude stadsdriehoek ongeveer 80.000 inwoners woonden. Zonder achtergrondkennis zouden we met onze hedendaagse begrippen een dergelijk gegeven misschien opvatten als gunstige vestigingsomstandigheden en een gezond ondernemersklimaat. Maar de sociale werkelijkheid van Rotterdam in die periode voor sociaal weinig kansrijke nieuwkomers als onze voorouders waren, moeten we ons toch eigenlijk heel anders voorstellen. Die 80.000 mensen waren vooral in de noordpunt van de huidige Coolsingel / Schiedamsevest en de Goudsesingel samengeperst in wat voor een groot deel Dickensiaanse volksbuurten moeten zijn geweest.

Herinneren we ons, dat het jonge paar Welschen-Coenen het adres betreft waar Eva zelf al woonachtig was, terwijl haar beroep toch ook niet meer was dan 'werkbode'. Maar zij had al wel gedeeld in de erfenis van haar in 1825 overleden vader. Reinier kon mooi bij haar intrekken. Het kan ook een 'bedrijfswoning' geweest zijn. In zo'n woning woonden vaak niet alleen de baas met zijn hele, dikwijls grote, gezin, maar ook nog eens dienstboden, blekers-knechten en -meiden. Zoiets lijkt ons weliswaar heel wat, maar hoefde in hun situatie minder verwondering te baren. Al die mensen zouden er relatief nog goed gezeten kunnen hebben. In het overvolle stadscentrum zelf waren de woningtoestanden immers meer dan erbarmelijk. Rotterdam had zich nog geen verdere dure uitleg kunnen veroorloven en daarom was de stad was enorm 'naar binnen' uitgebreid.

Over de sociale structuur van Rotterdam in het midden van de negentiende eeuw weet Lups²¹⁾ het volgende te melden. Volgens de volkstelling van 1849 telde de stad 90.073 inwoners, van wie 40.700 mannen en 49.273 vrouwen, met een vrouwenoverschot van bijna 10% dus. Zonder beroep waren 16.054 mannen en 37.492 vrouwen. 'In deze stad behoorde zo'n 5 procent van de bevolking tot de welgestelden / bourgeoisie, 34% tot de kleine zelfstandigen, de burgerij en 61% tot de arbeidende bevolking. Als regel zullen die kleine zelfstandigen het ook niet breed gehad hebben. Men kan veilig stellen, dat de maatschappelijke onderlaag zeker zo'n 80% van de bevolking omvatte'²²⁾. Tegen deze achtergrond is het zeker opmerkelijk, dat mijn betovergrootouders er al binnen enkele decennia in geslaagd zijn zich boven die 80% uit te werken.

Hoe hard in het bijzonder voor Reiniers echtgenote het leven toch geweest zal zijn en hoe hard zij haar hele leven gewerkt moet hebben, kan men zich voorstellen, als men in beschouwing neemt, dat zij tussen de bedrijven door tien bevallingen in twintig jaar had. Er bleef hen ook weinig leed bespaard. Van hun tien kinderen zijn er immers twee binnen het jaar gestorven, bereikten twee anderen niet de adolescentie, en één niet de volwassenheid. De overlevingskans voor deze kinderen bleek dus uiteindelijk maar 50%. De kindersterfte was in het midden van de negentiende eeuw nog hoog en Rotterdam was met

het steeds meer overbevolkt rakende oude centrum bepaald geen gezonde stad.²³⁾

De weduwe Welschen nam in het sterfjaar van haar man (1871) als laatste bedrijfslocatie de blekerij van Strucker Sr. over. De wasserij van de familie Strucker Jr. was daar vlak achter, in de toen zogeheten Kerkklaan (de latere Nieuwe Kerkstraat). In 1873 woonde Eva op de Coolsingel 35. Vermoedelijk was zij toen dus al in goeden doen gekomen. In de negentiende eeuw was de Coolsingel overigens nog een echte stadssingel, zonder het prestige van de hoofdstraat, die hij later zou krijgen. Uiteraard was de blekerij aan de buitenzijde van de Coolsingel gelegen. Daar lagen ook het hierboven al vermelde, grote en nieuwe ziekenhuis, aan de zuidelijke punt, hoek Binnenweg, en de Schouwburg meer naar het noordeinde, bij de Kruiskade. Ergens daartussen woonde zij. Geen onooglijke buurt dus. Aan de binnenzijde, *de Vest* geheten, lag aan de noordpunt bij de Delftsche Poort, en de hoek van het Haagsche Veer, de Sociëteit de Harmonie. Aan het zuidelijke einde, dicht bij het Schielandhuis, lag de Akademie voor Beeldende Kunsten en Technische wetenschappen. Ook geen slechte 'overburen'.

Op 65-jarige leeftijd zet zij er een punt achter. Van 1875 tot 1878 woonde de weduwe enkele jaren op de Baan, in de oude stadsdriehoek gelegen tussen de Schiedamsevest (het zuidelijke verlengde van de Coolsingel) en de Schiedamsedijk, parallel daaraan. Het is haar eerste adres aan de binnenzijde van de singels, maar toch nog precies aan de rand.

Hoe haar laatste dertien jaar zijn verlopen weet ik niet. Zij overleed in 1891, op 81-jarige leeftijd, en heeft haar man dan twintig jaar overleefd. Ze wordt bijgezet in het familiegraf te Rotterdam.

**Heden overleed, na voorzien te zijn van de
H. Sacramenten der Stervenden, onze geliefde
Moeder, Bohuwd- en Grootmoeder, Mevrouw
MARIA EVA COENEN,
Weduwe van den Heer REINIER WELSCHEN,
in den ouderdom van ruim 81 jaren.**
N. WELSCHEN,
O.-P. Pastoor,
M. E. WELSCHEN.
J. WELSCHEN.
S. A. WELSCHEN,
BOUTEN.
Wed. L. WELSCHEN,
ROZESTRATEN.
A. WELSCHEN.
T. W. WELSCHEN,
BERGMAN.
Rotterdam, 26 Juni 1891. 18128

Overlijdensadvertentie van Maria Eva Coenen.

5.6 De Welschen-Strucker connectie

De echtelieden Welschen bleven niet de enige Limburgers die in de Maasstad dit half-industriële wasserijvak gingen beoefenen. Uit het overzicht van Strucker²⁴⁾ kunnen we vernemen dat de 'Pruisisch-Limburgse', uit het thans Duitse Breyell onder Venlo afkomstige Strucker / Strücker daar enige jaren later trouwde en dezelfde stiel koos. Beide jonge blekersgezinnen bleken ook intensief met

Jesus, Maria, Joseph.

✠ ✠ ✠

**BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
MEJUFFROUW**

MARIA EVA COENEN,

Lid van de Aartsbroederschap der H. Familie,
Weduwe van Zaliger den Heer
REINIER WELSCHEN,
overleden te Rotterdam, na meermalen gesterkt
te zijn geweest door de H.H. Sacramenten der
slevenden, den 26 Juni 1891, in den ouder-
dom van ruim 81 jaren, en den 29 Juni
bijgezet in het familiegraf aldaar.

Zij was de deugdzame vrouw waarvan geschreven is: Zij staat op als het nog nacht is en geeft spijs aan haar huis en aan hare dienstmaagden het bescheiden deel..... Zij doet hare mond open met wijsheid en op hare tong is de taal der weldadigheid en strekt hare handen tot den nooddriftigen..... Zij beschouwt de gangen van haar huis en het brood der ledigheid eet zij niet..... Hare kinderen staan op en prijzen haar welgelukzalig. Eene vrouw, die den Heer vreesst, zal geprezen worden. Boek der spreuken XXII.

Mijne kinderen en kleinkinderen, volhardt steeds in die onderlinge liefde, waarmede ik u bemind heb, en gij, mijn zoon, wees mij steeds aan 's Heeren altaar indachtig.

O, Maria, heilige Moeder, Gij, die mijn hart altijd bemind, mijn tong immer geprezen heeft, bid voor mij.

Jesus zachtzinnig en ootmoedig van harte maak mijn hart gelijk aan het uwe. :300 dagen afluat.)

Dat zij ruste in vrede. Amen.

Typ. Maasbode. -- Rotterdam.

Bidprentje van
Maria Eva
Coenen.

elkaar in contact te komen. Zij raakten zowel met elkaar geparenteerd als ook met de familie Bouten, die in de Maasstad al enkele generaties als blekers was gevestigd en daar dus wel autochtoon was. En er waren meer frappante parallellen: Johannes Strucker was vermoedelijk eveneens in de jaren dertig in Rotterdam aangekomen en was evenals Reinier rond die tijd al snel als blekersknecht begonnen. Maar wat zo mogelijk nog saillant is: ook hij zou daar, evenals Reinier, maar dan vijf jaar later (in 1841), trouwen met een Belgisch-Limburgse, die ook werkbode was, in zijn geval met Maria Ida *Op de Locht*, afkomstig uit het Maasdorpje Meeswijk, ca. 8 km. ten westen van Sittard, ter hoogte van het Nederlandse Berg (Urmond). Dat is toch allemaal wel uiterst toevallig. Strucker²⁵ oppert de mogelijkheid dat zijn voorvader de mijne al gekend moet hebben, en dat zij misschien wel samen naar Rotterdam zijn gereisd. Maar dat geloof ik niet. Zij waren wel enigszins leeftijdsgenoten, maar Reinier was toch drie jaar jonger. Streekgenoten in engere zin waren zij ook niet. Wel zou men hen beiden Nederrijners, 'Pruisische' Maaslanders, of liever 'Grenslimburgers' mogen noemen, of taalkundig gesproken eenvoudig 'Oostlimburgers'. Als ze elkaar al voor hun komst naar Rotterdam gekend zouden hebben, dan zouden ze elkaar bijvoorbeeld in (Pruisische) militaire dienst ontmoet kunnen hebben. Maar zij waren niet van dezelfde lichte. Ook speelt Reiniers vrijage in Rotterdam vijf jaar eerder dan die van zijn latere collega Strucker, als we af mogen gaan op de huwelijksdata. Indien er van beïnvloeding sprake zou zijn, zal Reinier

du eerder voor Jan Strucker model hebben gestaan. Toch is de link Welschen-Strucker een interessante. Onder het motto *cherchez la femme* kunnen we het verband ook elders zoeken. We zouden immers met hetzelfde recht een link Coenen-Op de Locht kunnen leggen. Het is ook minder gewaagd om te veronderstellen, dat de dames Coenen en Op de Locht elkaar al eerder gekend zullen hebben. Zij waren immers wél directe *streekgenoten*, beiden uit de Belgisch-Limburgse Maasstreek. Elen ligt ook maar 7½ km van Meeswijk af. Naast streekgenoten waren zij ook *beroepsgenoten*, namelijk beiden werkbode. En bovenal: zij waren *jaargenoten*, beide geboortig van 1810. Mogelijk waren zij beiden al geruime tijd eerder dan hun latere echtgenoten, en onder vergelijkbare of zelfs gelijke omstandigheden in Rotterdam gekomen. In 1835 hadden zij beiden een ideale leeftijd voor het huwelijk. En dan hun partnerkeuze. Twee Belgisch-Limburgse jonge vrouwen vinden in Rotterdam zo maar twee 'Pruisisch-Limburgse' huwelijkskandidaten. Wie strikte hier trouwens wie? Het is ook denkbaar, dat beide ondernemende dames niet geheel onafhankelijk van elkaar hebben gewerkt. Het lijkt op een zelfde, en misschien zelfs gemeenschappelijke strategie. Ze kunnen doelbewust 'in dezelfde vijver hebben gevestigd', om zo spoedig mogelijk en op zelfgekozen condities hun verder leven vorm te geven. Daarbij zullen ze in die blekerij- en wasserijbranche terecht een mooie toekomst hebben gezien. Maria Op de Locht uit Meeswijk zal daarbij dan het succesvolle voorbeeld van Eva Coenen hebben nagevolgd, niet omgekeerd. Of ze elkaar al kenden of niet, zij waren beiden zelf hoe dan ook katholieke, Limburgs-Maaslandse import, en vonden in de 'Hollandgänger' Welschen en Strucker passende echtgenoten met wie zij om te beginnen gewoon plat konden *kallen*. Het is een bekend gegeven, dat nieuwkomers in een vreemde grote stad soortgenoten opzoeken, zoals immigranten en alloctonen dat thans nog doen. Soort zoekt soort, dat geeft houvast. Nemen we nu aan, dat deze van de Belgische Maaskant geboortige jonge vrouwen beiden al meer in Rotterdam waren ingeburgerd, en dat zij de omstandigheden aldaar goed verkend hadden. Zij hadden dus ook al het blekersvak kunnen leren kennen. Ze waren beiden 'werkbode'. Maar hoe waren deze ogenschijnlijk eenvoudige werkvrouwen dan in Rotterdam beland? We weten inmiddels, dat Eva Coenen wees was geworden en dat zij mede daarom naar haar halfbroer in Rotterdam zal zijn getrokken. Uit het overzicht van Strucker²⁶ kunnen we vernemen, dat Maria Op de Locht in Rotterdam ook niet geheel alleen was, maar samen met haar twaalf jaar jongere zus. Het zou mij dan ook niet verbazen als beiden hele of halve weesmeisjes zijn geweest. De omstandigheid dat zij samen waren, wijst eigenlijk ook in deze richting. Maar hoe en waarom zijn die meisjes naar Rotterdam gekomen? Toch niet tegelijk met Eva Coenen? Via een netwerk van familieleden en kennissen soms? Daarvoor hebben we te weinig aanknopingspunten. Onafhankelijk van elkaar, geheel op eigen initiatief handelend en dan toevallig in beide gevallen met een zeer vergelijkbare *in- en output*? Dat lijkt nog minder waarschijnlijk. En er zal toch ook niet een soort Limburgse emigratiecentrale *avant la lettre* langs de Maas bestaan hebben, al rond 1830? Maar er kan natuurlijk toch, hetzij in Rotterdam, hetzij in de Limburgse Maasstreek, een of andere vorm van een organisatie hebben meegespeeld. Aan wat voor organisatie moeten we dan denken? Het is maar speculatie natuurlijk,

maar waarom zou in dit geval niet ook de sociale organisatie dienstig kunnen zijn geweest, die toch bij uitstek de kerk kon zijn?

Maria Eva had om te beginnen al een zeker kapitaalje achter de hand. Haar latere levensloop doet vermoeden, dat zij zeer goed geweten heeft wat zij wilde. Ook haar huwelijk met Reinier kan zeker zo goed het gevolg zijn geweest van een weloverwogen actie als van een stormachtige romance. Jan Michiel kan hier een natuurlijk ook een toevallige en beslissende factor geweest zijn. Maar het geeft toch te denken, dat de geschiedenis zich vijf jaar later, in 1841, zo treffend herhaalt bij het echtpaar Strucker-Op de Locht. Dat lijkt dan al minder een speling van het lot te zijn. En daar zal Jan-Michiel toch niet meer van de partij zijn geweest. Maar een dubbel rolmodel (Coenen-Op 't Root → Welschen-Coenen) kan andermaal hebben gefunctioneerd en tot navolging geleid hebben. De gang van zaken kan eventueel in al deze drie gevallen verlopen zijn volgens een gepland of voorzien patroon. Het initiatief kan in beide laatste gevallen dus ook in Rotterdam, bij de dames in kwestie gelegen hebben. We gaan nu nog een paar stapjes verder. Misschien zelfs waren de echtgenoten *in spe* niet slechts gezocht, maar in zekere zin zelfs 'besteld'. Zij kunnen op goed geluk in Rotterdam verschenen zijn, zoals dat immers al een beetje de tijdgeest begon te worden, bijvoorbeeld richting Amerika. Maar zij kunnen ook geweten hebben wat ze er zouden kunnen aantreffen. Migranten in Rotterdam kunnen ook signalen hebben laten uitgaan, zoals bijvoorbeeld ook naar Amerika soms bijna op afroep potentiële huwelijkspartners overgekomen zijn, of zoals thans zowel Amerikaanse als Westeuropese boeren graag (ouderwets-degelijke) bruiden willen halen uit Oost-Europese of Aziatische landen, en Turken en Marokkanen toch ook bij voorkeur bruiden laten overkomen uit hun eigen land. Of misschien trokken zowel 'overschietende' jonge vrouwen als dito jonge mannen wel gelijklijk naar een banen- en geluksmarkt elders. Zij waren dan niet zo zeer *displaced* als wel kansbewust. Op kleinere schaal dan wellicht zou hier via onderzoek van onze eigen familiegeschiedenis nog stof kunnen liggen tot een exemplarische *case history*.

We gaan nog even op dit thema voort. Wellicht ook waren de dames beiden al bij klerenblekers in dienst en kenden zij elkaar uit vak. Een van beiden, of zelfs beiden, zou bijvoorbeeld al hebben kunnen gewerkt bij een meer traditionele blekersfamilie als de *Boutens*, die door Strucker worden vermeld. De *Boutens* zouden zo zelfs de spil van dit geheel kunnen hebben gevormd. Dit lijkt weer iets te hypothetisch. Die familie is vermoedelijk pas later *in the picture* gekomen. Zo'n relatie kwam er dus wel, maar dan zijn we al een generatie verder.

In 1866 trouwt de oudste zoon van het echtpaar Strucker met een dochter Bouten. In 1874 doet de tweede zoon van het echtpaar Welschen-Coenen dat met een andere telg van Bouten. Een zoon van het echtpaar Strucker-Bouten zal vervolgens in 1902 trouwen met een kleindochter van het echtpaar Welschen-Coenen.

Een fraai voorbeeld van steeds sterkere verstrengeling van familiale en zakelijke banden. Men zoekt kennelijk niet heel ver, of men was misschien ook wel snel tevreden. We zien aldus in de tweede generatie van onze Limburgse

immigranten zo mogelijk nog een intensivering van het oude patroon. Het begint nu nog meer een gesloten eigen wereldje te lijken. Bij eenmaal gegroeide belangen kan zo iets natuurlijk best. Maar wat vormde het begin, hoe verliepen juist die eerste moeilijke schreden? Ook als de contacten helemaal niet via de *Boutens*, of andere, ons niet met name bekende blekers, zijn gelopen, dan nog kan er best enige bemiddeling hebben plaatsgevonden. Men vraagt zich immers af, of deze families bij hun betreden en bestijgen van de maatschappelijke ladder niet ook enige hulp of *coaching* ontvangen zullen hebben. Hoe konden deze eenvoudige mensen, typische 'kleine luiden' toch eigenlijk, het anders klaarspelen om zo doelgericht te werken en in zo'n kort tijdsbestek zo'n sterke opgang te bewerken? Zijn zij elkaar zo maar in de armen gelopen, uit nood als het ware en hebben zij van die nood een deugd gemaakt? Of zou er nog wat meer achter kunnen zitten? Was er een *masterplan*? Wie leverde het kapitaal en de *know-how*? Een bureau voor jonge starters bestond er immers niet. Voor katholieke kleine luiden en nieuwkomers kan mogelijk ook in sociaal-economisch opzicht de geestelijkheid ter plaatse een sturende rol hebben gespeeld. Zal die misschien ook rond het midden van de negentiende eeuw in Rotterdam een eerste opvang hebben gevormd voor geest- en streekverwante nieuwkomers? Ik vind deze gedachte alvast bevestigd door de toestroom van nieuwkomers aldaar rond de eeuwwisseling van 1900. 'De kerken waren aanvankelijk de enige instanties die zich inzetten om de bewoners van de nieuwe wijken en hen iets van vertrouwdheid in hun woonomgeving te bieden'²⁷⁾. Als de situatie rond 1900 zo was, zou dat dan rond 1830 niet ook al enigermate gegolden kunnen hebben? Holland was min of meer een missiegebied. Zorg voor de *diaspora* zal de katholieken zeker niet vreemd geweest zijn. Of reikten de mate van organisatie en de contacten misschien nog verder en werd de migratie in sommige gevallen zelf ook door de kerk gestimuleerd? Dat zou bijvoorbeeld zeker voor adolescentie weeskinderen gegolden kunnen hebben. Anderzijds was het voor de kerk natuurlijk van eminent belang, dat in dat snel groeiende Rotterdam de katholieke gemeenschap, die ten tijde van Reiniers huwelijk strikt genomen nog maar half-legaal was, goed werd georganiseerd en tot welvaart en wasdom kon komen. De katholieken hadden nog een grote inhaalslag te maken.²⁸⁾

Het zijn maar veronderstellingen natuurlijk, maar nemen we even aan, dat dienaren van de kerk bij de levensloop van deze Zuidnederlandse, Maastrandse immigranten soms inderdaad een begeleidende of sturende rol hebben gespeeld. Dat zou ook een verklaring kunnen vormen voor een ander zeer opvallend feit. De *Welschens* hebben in dat geval mogelijk forse wederdiensten geleverd, zowel in materiële als in personele zin en dan specifiek aan de Orde der Predikheren (*Dominicanen*). Significant is het, om te beginnen, dat Reiniers oudste zoon Nico bij de *Dominicanen* intrad, om daarna eerst gedurende 22 jaar kapelaan in Rotterdam, en later nog eens 18 jaar pastoor in Leeuwarden te zijn. De oudste zoon gold zeker in vroeger tijden per traditie als de belangrijkste. Naar de beste katholieke traditie werd bij voorkeur deze, indien althans voldoende capabel, afgestaan voor het ambt Gods. Maar dan moest het in principe toch wel een gezin uit de middenklasse of hoger betreffen. Voor de *Welschens* uit Millen bijvoorbeeld lijkt mij de kans hierop nooit aan de orde te zijn geweest. Het echtpaar *Welschen-Coenen*

echter putte misschien uit een andere traditie of is wellicht op zijn eigen maatschappelijke positie vooruit gelopen. Zo'n keuze hebben zij dan al binnen zo'n tien jaar na het stichten van hun gezin moeten maken. Dan moet je een sterke overtuiging hebben, of anders misschien wel morele verplichtingen. En van zijn kant zal deze heerzoon in ieder geval ook weer een groot stempel op zijn eigen thuisfront gedrukt kunnen hebben. Hij kan op zijn beurt in verschillende opzichten een leidsman en een stuwende kracht geweest zijn. Zeker na de dood van zijn vader (in 1871) zal hij zijn moeder tot haar overlijden (in 1891), en vermoedelijk ook zijn verdere familie, met raad en daad hebben bijgestaan. We beginnen zo de contouren te ontwaren van zo'n typisch degelijke en voldoende solvabele katholieke familie, waar de zich emanciperende katholieke gemeenschap het vaak van moest hebben. Met zulke nieuwkomers als het paar Welschen-Coenen zal de kerk in Rotterdam zeker niet ontevreden zijn geweest. Nogmaals, het zijn voorlopig loutere veronderstellingen om hier aan *dienst en wederdiensten* te denken, maar dit zou wel passen in het algehele beeld van de katholieke reconstructie.²⁹⁾

In de tweede en derde Rotterdamse generatie heeft de familie Welschen in personele, en dus ook financiële, zin zeer fors gedoneerd aan de Dominicaner orde. Heeft heerzoon Nico helemaal op zijn eentje deze hechte band gelegd? Of was zijn moeder de drijvende kracht? Bracht zij al een sterke godsdienstzin mee of kwam die pas in Rotterdam tot leven? We weten het niet. Mogelijk was Maria Eva niet alleen zakelijk begaafd, maar ook sterk godsdienstig. Zij was althans lid van de Aartsbroederschap der H. Familie, zoals haar bidprentje prominent vermeldt.³⁰⁾ Van *wederdiensten* aan de kerk in strikte zin hoeft dan helemaal geen sprake te zijn geweest. Alles zou ook kunnen zijn voortgekomen uit persoonlijke eigenschappen. Niet uit te sluiten is immers, dat de loopbaan van het echtpaar Welschen-Coenen en de opgang van de familie in de volgende generatie geheel en al toe te schrijven zijn aan een geslaagde combinatie van talent en doorzettingsvermogen, al dan niet door de omstandigheden en het toeval geholpen. In hoofdzaak persoonlijk factoren dus, oftewel aangeboren, zoals men dat tegenwoordig wel noemt: genetische kwaliteiten. Mocht dat het geval zijn, dan kan ik mij daarbij niet aan de indruk onttrekken, dat die kwaliteiten voor een beslissend deel uit *Elen* zullen stammen.

6 De tweede en derde Rotterdamse generatie

6.1 *Café Gebroeders Welschen*

De ongetwijfeld invloedrijke heerzoon van Reinier en Eva, pastoor Nico (1836-1906), hebben we al kort besproken.

Drie andere in leven gebleven zoons beschikten zeker ook over capaciteiten, al zijn zij ongetwijfeld in sterke mate door hun ouders op het goede spoor gezet. Zij stonden op de schouders van hun ouders, die zelf *from scratch* begonnen waren. Zij kregen elk hun eigen bloeiende neringen. Het is een beetje symbolisch, dat het blekersechtbaar heel zijn werkzame leven aan de periferie van het stadshart had gewoond, aan de stadssingels immers, eerst oostelijk en later westelijk, maar dat de zoons hun nering zoeken in het commerciële hartje van de stad zelf, namelijk aan de Blaak en de Nieuwe Haven, in de zogeheten *waterstad*.

Jan (1844-1929) en Leo (1846-1889) dreven samen het in

J. M. J. D.

Den Priesters aan het Altaar en den geloovigen in hunne gebeden wordt aanbevolen de Ziel van Zaliger — den ZeerEerw. Pater —

Thomas Nicolaas Welschen

van de Orde der Predikheeren.

geboren te Rotterdam 7 November 1836,
geprofest in de Orde van den H. Dominicus te Langenboom 13 November 1855,
Priester gewijd op het Seminarie te Rijsenburg 22 December 1863,
Kapelaan te Rotterdam van 1865—1867,
en van 1869—1887,
Pastoor te Leeuwarden van 1887—1905,
overleden in het St. Antoniusgesticht te Rotterdam, na voorzien te zijn van de H.H. Sacramenten der Stervenden 1 Augustus 1906
en begraven op het R.K. Kerkhof aldaar,
6 Augustus d.a.v.

Heer, ontferm U over hem.
Mijn Jezus barmhartigheid.

(100 dagen aflaat).

(Woorden door den overledene zelf aangegeven.)

C. D. Coenen — Rotterdam

*Bidprentje van pater Nico.*³¹⁾

de eerste decennia van de vorige eeuw zeer bekende *Café Restaurant Gebroeders Welschen*, waar vele beursbezoekers en stamgasten kwamen, een begrip bij oudere Rotterdammers, nog wel drie decennia na de oorlog. *De dames van Café Restaurant Welschen rond 1880*. Het was dan ook niet zomaar een plekje. Het lag dicht bij het middelpunt van het zakenleven in Rotterdam, de vroegere Beurs, centraal op het Beursplein gelegen op de kop van de Blaak, grenzend aan de Kolk en de Oude Haven. Dit was het ontmoetingspunt van allen die bij de handel betrokken waren, zoals kooplui, makelaars, schippers en assuradeurs.³²⁾ Aan het Beursplein was na

1872 aan de westzijde het Postkantoor gebouwd en aan de

oostzijde, op de hoek van de Oude Haven / Gelderse Kade, verrees toen het Station Beurs, nu Station Blaak. De omgeving van de beurs was een excellente locatie voor de ontspanning van de elite en de betere burgerklasse. Beursbezoekers wisselden vanouds graag van gedachten in het deftige 'Fransche Koffijhuis' tegenover de Beurs, aan de Blaak. Ook het westelijke deel van de Zuidblaak bood vanouds een levendige aanblik.

Omstreeks 1825 al lagen aan de Zuidblaak ook de Sociëteit Amicitia en het Leesmuseum, waar behalve een groot aantal Nederlandse en buitenlandse dagbladen en tijdschriften ook de nieuwste boeken aanwezig waren.³³⁾ Het *Café Restaurant Welschen* lag aan de Zuidblaak 88 / hoek Posthoornsteeg. Het had als naaste overbuur op de andere hoek de gezichtsbepalende, monumentale, vierkante Lutherse Kerk, met zijn hoog oprijzende groen koperen daken en markante torentje, gelegen bij de Wolfshoek aan de Leuvehaven. Op tal van foto's en voorstellingen is dit hoekje vereeuwigd, en daarmee onbedoeld ook het café. Op de foto³⁴⁾ is links nog juist het opschrift van het café op de zijgevel te zien.

*Lutherse Kerk
op de hoek van
de
Posthoornsteeg
en de
Wolfshoek.*

Sinds de jaren twintig vestigen zich ook handelsfirma's, een hypotheekbriefbank en dagbladbedrijven hier aan de Zuidblaak, zoals ook de foto toont. Later, in de dertiger jaren, zou in het gebouw van het voormalige café een *Centrale Muziekschool* worden gevestigd. Het pand is bij het bombardement in 1940 verbrand.

Vanouds stond dit pand bekend onder de naam *Rouaansche Kelder*. In de naaste omgeving lagen ook de Wijnhaven en de Wijnstraat, en voor een gedeelte van de Wolfshoek werd vroeger de naam *Rouaansche kaai* gebruikt, verwijzend naar de aanvoer van Franse wijnen. De Posthoornsteeg op zijn beurt verwees naar een daar vroeger gelegen brouwerij De Posthoorn, eertijds De Oranjeboom geheten.

Naast dit bekende café Welschen was er was nog een ander café Welschen. Jan was zelf namelijk al begonnen als slijter en tapper in de Gaperstraat (Gapersteeg, voor

een gedeelte ook Vischsteeg genoemd), nog dichtert tegenover de Beurs, namelijk bij de andere hoek van de Zuidblaak, waar ook de Handelssociëteit zijn onderkomen had, omgeving Beursplein / Station Beurs. De gebroeders dreven daar in combinatie met het koffiehuis ook een handel in bieren (met tapperij en slijterij), *Bierhalle* geheten. De interesse in bier en horeca hadden deze gebroeders Welschen niet van vreemden. Het was een echte familietraditie bij de Coenens. Eva's halfbroer Martinus was dan wel smid van zijn vak, maar hij had daarnaast in Elen ook een café gevestigd, *In de Gouden Ster* geheten. Dat was gelegen vlak naast het oude familiehuus *Het Lemke* en de brouwerij, eertijds gevestigd door Jan Coenen.

Leo Welschen begon in 1874 ook als smid en trouwde in 1877 met Sophia Rozestraten uit Gouda (1843-1903). Op dat moment was hij al medefirmant van zijn broer Jan. Hij sterft al in 1889 op 43-jarige leeftijd na een ziekte, zijn weduwe met drie opgroeiende dochters en een zoon achterlatend: Sofia Maria Elizabeth (1875 Gouda -1924), Nicolaas Johannes (1877-1946), Maria Elisabeth (1879-1966) en Johanna Sophia (1883-1901).

Hodon ontsliop zacht en kalm, na voorzien te zijn van de H.H. Sacramenten dor Stervenden, tot diopo droefheid van mij, mijne Kinderen on vordere Familie, mijn geliefde Echtgenoot de Heer LEONARDUS WELSCHEN, in den ouderdom van bijna 43 jaren.
Uit aller naam,
Wed. S. E. WELSCHEN,
ROZESTRATEN.
Rott., 9 Juli 89.
Verzoeke deze ook als bijzondere kennisgeving aan te nemen. 19510

Overlijdensannonce van Leo Welschen.

Voor de vele bewijzen van deelneming zoo van hier als elders ontvangen gedurende de ziekte en het overlijden van mijn geliefden Echtgenoot, betuig ik, ook namens wederzijdsche Familie, mijn harte-lijken dank.
Wed. S. WELSCHEN,
ROZESTRATEN.
P.S. Het Koffiehuus en de handel in bieren zal op denzelfden voet worden voortgezet. Ons steeds minzaam in uwe gunst aanbevelende
Met achting,
Firma GEBR. I. en L. WELSCHEN.
Rotterdam, 9 Augustus 1889. 22059

Dankbetuiging van Weduwe S. Welschen-Rozestraten.

Leo heeft gedurende twaalf jaar zijn krachten aan het koffiehuis en de bierhandel gegeven. Merkwaardigerwijs keert zijn tak van de familie vervolgens via stamhouder Nico terug in de metaalbranche en de metaalverwerkende industrie. Deze vestigt zich in Utrecht, waarmee zijn tak als eerste los zal komen van Rotterdam. Op onderstaande foto zien we deze bekwame manager uiterst rechts poseren met een door hem ondersteund bedrijf.

Nico was een bekwame manager en werd ruim voor de oorlog directeur van Auping in Deventer. Hij woonde toen in Twello en na zijn pensionering weer in Utrecht. Toen gaf hij blijkbaar nog bedrijfsadviezen³⁵⁾. Hij kreeg zeven

kinderen. Een zoon vestigde zich vervolgens in Zeist. Zowel deze, als weer een van diens zoons droegen opnieuw de naam Nico.³⁶⁾

Deze tweede tak (de tak-Leo) heeft haar al in Rotterdam verworven welstand het langste vastgehouden en zij bleef de metaalbranche in ruime zin tot op de dag van vandaag trouw, zij het buiten Rotterdam. Families kennen vaak een rijkere en een minder rijke tak. We doen de feiten weinig geweld, als we deze tak-Leo voor onze familie als de meer welgestelde aanmerken. Dat is dan te danken aan het feit, dat in deze tak een traditie is ontstaan van ondernemende zakenmensen.³⁷⁾

6.2 De vrome tak

Het was de slijter-tapper-koffiehuishouder Jan Welschen die in 1874 met een dochter van de blekersfamilie Bouten trouwde. Haar vader Arnold Bouten was zelf weliswaar kleermaker, maar hun grootvader was bleker, zoals ook een andere Bouten.³⁸⁾

Enkele vrouwen in onze eerste en tweede Rotterdamse generatie zijn wel zeer gelovig geweest. Was moeder Eva Welschen-Coenen dus al lid van de Aartsbroederschap der H. Familie, haar dochter Maria Elisabeth (1839-1919) overtrof haar wellicht door zowel lid te zijn van de Derde Orde van den H. Dominicus, als lid der Congregatie van de H. Familie. En een van haar schoondochters lijkt deze trek bij de Welschens nog versterkt te hebben. Naar op haar bidprentje verluidd, was Sophia Welschen-Bouten (1849-1928) niet slechts beminnelijk eenvoudig, en als

moeder allertederst, maar ook stil-godsvruchtig, zoals de al even deugdzaam. Haar man Jan (hoewel slijter-tapper dus, en ongetwijfeld een man van de wereld, zij het eenvoudig, oprecht, Godvrezend en het kwade mijdend) moest zo wel het hoofd worden van de 'vrome tak'. Hij was zelf trouwens ook 'geaffilieerd aan de Orde van St. Dominicus'. 'Oom Jan van de Binnenweg' was in de periode 1919-1929 ook de nestor van de hele familie, zoals daarvoor zijn oudste broer, pater Nico, dat geweest was.

J. M. J. D.

**Gedenk in uwe gebeden de Ziel van Zaltger
DEN HEER
JOHANNES WELSCHEN**

Geaffilieerd aan de Orde van St. Dominicus,
Weduwnaar van Mevrouw
Sophia Adriana Bouten,
geboren te Rotterdam den 15en Januari 1844, na het
ontvangen der H.H. Sacramenten der Stervenden,
overleden den 20sten Mei 1929 en begraven den
23sten d.a.v. op het R.K. Kerkhof aldaar.

Hij was eenvoudig en oprecht, vreesde God en
week af van het kwaad.
Het sterven is niet moeilijk na een standvastige
godsvrucht tot het H. Hart en Hem, Die ons moet
oordeelen. H. Marg. Maria.
Gaarne ging hij naar den tempel des Heeren en
aanbad aldaar God; den Heer zijn eerstelingen van
den dag opdragende. Tob. 1. 6.
Hij spijsde de hongerigen en kleedde de naakten,
beminde den luister van Gods Huis.
Dierbare kinderen, bidt voor mij en vooral gij.
Eerw. Zoons, gedenk mijner als gij het H. Misoffer
opdraagt.

LAAT ONS BIDDEN.

Gedenk Heer Uw dienaar Johannes, die ons is
voorgegaan met het teeken des geloofs en in vrede
ontslapen is; geef hem, bidden wij U, de plaats van
verkwikking, licht en vrede. (Missaal.)

Mijn Jesus, Barmhartigheid. (100 d. afl.)
Zoekt Hart van Maria, wees mijn heil. (300 d afl)

Bidprentje van Jan Welschen.

Liefst drie zoons van Jan Welschen traden rond de eeuw-wisseling op hun beurt in de orde van de Dominicanen. De twee oudsten kregen van daaruit belangrijke posities in het hoger en het bijzonder onderwijs en de jongste een missietaak. De Bijzonder (kerkelijk) hoogleraar in de Thomistische wijsbegeerte en studentenmoderator te Amsterdam (sinds 1923) en bijzonder hoogleraar te Leiden (sinds 1925), prof. dr. R. R. Welschen O.P. (1877-1941) was de oudste van hen. Hij was in de jaren twintig en dertig wel de parel van de familie.³⁹⁾ Het jeugdig portret (op pag. 108) is waarschijnlijk gemaakt bij zijn priester-wijding in 1904.

Zoals ik van een oud-student van hem heb vernomen, maakte professor Welschen indruk op vele lichten van katholieke studenten aan beide 'klassieke' universiteiten, onder wie met name ook veel bèta's, die min of meer verplicht (maar graag), bij hem college volgden, toen de

Heden overleed tot onze diepe
droefheid, voorzien van de H.H.
Sacramenten der Stervenden,
onze geliefde Vader, de Heer

**JOHANNES WELSCHEN,
Weduwnaar van Mevrouw
Sophia Adriana Bouten,**

in den ouderdom van 85 jaar.
Amsterdam:

p. fr. R. R. WELSCHEN, O. P.
Rotterdam:

M. E. WELSCHEN
Comerio, Puerto-Rico:

p. fr. N. L. WELSCHEN, O. P.
Rotterdam:

M. M. WELSCHEN.
Rotterdam, 20 Mei 1929.
Nieuwe Binnenweg 15b.

Geen bezoek.

De Uitvaartdiensten worden ge-
houden in de Parochiekerk van
het H. Hart (v. Oldenbarnevelt-
straat) op Donderdag 23 Mei a.s.
De H.H. Missen ten 7, 7½, 8
en ten 9½ uur de plechtige ge-
zongen II. Mis van Requiem,
waarna de begrafenis van uit de
kerk op het R. K. Kerkhof in
Crooswijk.

*Overlijdensann
once van Jan
Welschen.*

*Pater Reinier
Welschen,
priester gewijd
in 1904.*

eigen Katholieke Universiteit te Nijmegen (geopend in 1923) nog pas in de kinderschoenen stond. Hij heeft in deze functies buiten zijn inaugurele redes⁴⁰⁾ en een congresboek⁴¹⁾ echter opvallend weinig gepubliceerd. Er

*Pater Arnold,
priester gewijd
in 1907.*

bestaat niettemin enige literatuur over hem.⁴²⁾ Ook zijn beide broers (Arnold, 1880-1925 en Nicolaas Adrianus, 1882-1956) stonden bekend om hun geleerdheid en studieuze kwaliteiten.

Voegen we hieraan toe, dat de gebroeders nog twee ongetrouwd gebleven zusters hadden, Maria Eva (1878-1930), ook al Lid van de Derde Orde van den H. Dominicus, en Margaretha Maria (1886-1961), voor wie weer hetzelfde gold. De twee laatste kinderen van dit gezin, een vierde zoon Antonius Petrus (1888-1889), en een vijfde, Adrianus Petrus (1892-1893) zijn maar tien resp. elf maanden oud geworden. Hun moeder was bij hun geboorte al 39 resp. 42 jaar. Ook hier zien we een parallel met haar schoonmoeder Eva.

Pater Nicolaas Adrianus, priester gewijd in 1908.

Er zou een boeiende afzonderlijke studie te maken zijn over dit uiterst godsdienstige gezin, en met name over deze voor de oorlog in brede katholieke kring bekende paters. Het valt van seculier oogpunt misschien te betreuren, dat deze zeer begaafde en verdienstelijke generatie geen nageslacht heeft mogen vormen. Jan heeft aldus geen stamhouders met nageslacht in een volgende Rotterdamse generatie gevormd. Leo kreeg (nog net) wel een stamhouder, die zich echter niet in Rotterdam vestigde, maar vanuit het Utrechtse een flinke tak heeft gevormd.

Hun jongste broer, mijn overgrootvader Adri, kreeg wel Rotterdamse stamhouders, en zelfs in ruime mate. Mijn tak van de familie zou dan ook de meest uitgebreide worden. Van de derde Rotterdamse generatie via onze tak verdienen mijn grootvader Reinier Azn. en verder zeker ook diens broer, de architect Frans, uitgebreid aandacht. Aan deze drie familieleden, die mij in dit overzicht het

meest nabij zijn, is de volgende aflevering gewijd. Daarmee zal het meer genealogisch-historische eerste gedeelte van mijn onderzoek besloten worden, waarna in het tweede deel meer naamkundige en geografische aspecten zullen worden belicht. Dit deel 2 staat enigszins apart en zal ook niet aansluitend, maar op een later tijdstip verschijnen.

(wordt vervolgd)

Noten

11. Driessen 1988: 85.
12. zie Driessen a.w., 85.
13. Deze gegevens dank ik aan de heer Leo C.A. Broekhans te Rotterdam, zelf een achterkleinzoon van Reinier Welschen (Broekhans 1977).
14. Strucker 2000. Uitgegeven in eigen beheer, 32 p. met bijlagen.
15. Afbeelding ontleend aan de webpagina <http://geneaknowhow.net/in/beroepen/luiken/luiken.html>.
16. Afbeelding ontleend aan de webpagina <http://geneaknowhow.net/in/beroepen/beroep-overig/wassers-bleeksters.html>.
17. Strucker, p. 7.
18. Namelijk in de kwartierstaat van Willem Bakker en Cornelia Boskamp.
Zie: <http://home-3.worldonline.nl/-ambleijs/genealogie/kwartierstaten/bakker.htm>.
19. Deze was er schepen en was eigenaar van 'het Lemke', het door zijn vader Coen in 1718 gebouwde 'schoonste huis van Elen', gelegen bij de kerk. Hij had in 1776 daarnaast een brouwerij, die tot ca. 1930 is blijven bestaan. Hij was pachter van de impost op bieren en voorts voorzitter van de schutterij. (Driessen 1990: 28). Behalve een latere burgemeester van Elen Jan Coenen (1753-1844), stamde van hem ook kanunnik dr. Jozef Coenen (1870-1958) af. De Coenens zijn in Elen altijd een vooraanstaande familie geweest.
20. Strucker 2000.
21. Lups 2001: 181-182.
22. a.w.: 192.
23. Voor de meeste bewoners moet het er gruwelijk geweest zijn. De stad was gelijk een open riool zonder afvoer en stond bloot aan epidemieën van cholera, pokken, mazelen en tuberculose. En als er geen epidemieën waren, dan stierven de jonge vrouwen in deze buurten aan kraamvrouwenkoorts en de jonge mannen gingen ten onder aan ongeremd jenevergebruik. De sterftekans in het eerste kwart van de negentiende eeuw, tussen de veertig en vijftig per duizend, een van de hoogste in heel Europa, was de hoogste van Nederland, nagenoeg het dubbele van het nationale gemiddelde van 26 per 1000. Maar water, riolering en algemene gezondheidsproblemen interesseerden het stadsbestuur niet. In de jaren 1832, 1833, 1834 braken er cholera-epidemieën uit. De gemeentelijke begraafplaats in Crooswijk wordt dan aangelegd. In 1848, 1849 en 1853 braken er opnieuw cholera-epidemieën uit. Dat is aanleiding tot bouw van het ziekenhuis aan de Coolsingel. Maar dan ook wordt het eerder afgewezen kostbare *Waterproject* van de stadsarchitect tot uitvoer gebracht. In dat kader wordt tussen 1858 en 1866 een krans van nieuwe singels rond de stad gelegd: de Westersingel, Spoorsingel, Noordsingel, Crooswijksesingel en Boezemsingel. (Baaij 1990: 29; Feringa e.a. 1986-87, 20). Aan de Crooswijksesingel zou later mijn vaders geboortehuis komen te staan.
24. Strucker (p. 4).
25. Strucker (p. 30).
26. Strucker (p. 4).
27. Feringa e. a., 1986-87: 22.
28. Pas in 1848 wordt in de grondwet het recht op vrijheid van godsdienstuitoefening erkend. 'Toen in 1853 echter na meer dan 250 jaar de katholieke hiërarchie werd hersteld, kwamen daar in Nederland van dogmatisch-hervormde zijde felle protesten tegen, hetgeen leidde tot agitatie pro en contra in het hele land: de zogenaamde 'Aprilbeweging'. Het eerste kabinet Thorbecke kwam zelfs door deze kwestie ten val' (Rietbergen en Seegers 1998:132).
29. De rooms-katholieken begonnen in de tweede helft van de negentiende eeuw wat meer aan de weg te timmeren. Zij gingen hun schuilerkerken ombouwen tot imposante bouwwerken, zoals de Sint-Dominicus- of 'Steigerse' Kerk tussen de Hoogstraat en Steigersgracht. Andere imposante kerkgebouwen met rijk-versierde interieurs verrezen, kloosters en huizen van liefdadigheid werden gesticht. Het geld dat voor deze gebouwen nodig was kwam grotendeels van kapitaal-krachtige rooms-katholieke stadgenoten (Feringa e.a. 1986-87: 99 en 192).
30. Dit bidprentje is gedrukt bij de drukkerij van De Maasbode in Rotterdam, toen al de spreekbuis van de katholieke gemeenschap.
31. Dit bidprentje is verzorgd door C.D. Coenen te Rotterdam. Het is mij niet bekend of deze Coenen mogelijk nog op enigerlei wijze familie zou kunnen zijn.
32. Feringa e.a. 1986-87: 69-70).
33. Feringa e.a. 1986-87: 116-117).
34. Feringa e.a. 1986-87: 16.
35. Getuige het adviesrapport Welschen N. J., 1944.
36. De laatste (*1943) werd (en is als veteraan nog steeds!) een tot de landelijke top behorende tennis- en hockeyspeler via de Zeister clubs Shot resp. Schaerweide. Hij leidt het verwerkingsbedrijf van *non ferro*-metalen dat zijn vader al was begonnen (Welschen Metal b.v.) te Westbroek (even ten noorden van Utrecht). Zijn vader was overigens als voorzitter van Shot en ook als districtsbestuurder in het sportleven te Zeist decennialang een drijvende kracht geweest. En deze had die bestuurlijke kwaliteit ongetwijfeld weer van zijn vader geërfd.
37. Een andere telg van deze tak, en ook van mijn generatie, drs. F. (Fred) L.M. Welschen, is al sedert drie decennia als fabrikant gevestigd in Venray. Hij is directeur van Inalfa B.V., een internationaal opererend toeleveringsbedrijf van naam, dat ten behoeve van de auto-industrie metaalwaren en daksystemen produceert. Hij bekleedt ook de voorzittersfunctie in een desbetreffende internationale organisatie.
38. Nog hechter werd de relatie Bouten-Strucker. Liefst twee andere dochters van Arnold Bouten (en schoonzusters van Jan Welschen) trouwden (resp. al in 1866 en vervolgens in 1876) met Struckers. Het moeten bijna kleindorpse verhoudingen geweest zijn binnen deze kring van katholieke middenstanders en ondernemers uit de blekersbranche. Ook mijn overgrootvader Adri, de jongste broer zou zijn bruid binnen deze kring vinden, al was zij dan een Bergman.
39. In genealogische zin zu ik hem ook als Reinier II kunnen aanduiden, en uit oogpunt van prominentie had hij misschien ook wel beter als "de tweede Reinier" van mijn relaas kunnen fungeren, maar vanuit het perspectief van mijn eigen tak heb ik deze rol willen toebedenken aan zijn twee jaar jongere neef Reinier zn, mijn grootvader, over wie onder meer de volgende aflevering handelt.
40. Welschen R.R. 1923 en 1925.

41. Slijpen e.a. 1924.
42. Brugmans, H., J.H. Scholte en Ph. Kleintjes, 1932,
*Gedenboek van het Athenaeum en de Universiteit van
Amsterdam*. Amsterdam; *Jaarboek Universiteit Leiden* 1926;

Sassen, F., 1941, *Wijsgerig leven in Nederland in de
Twintigste eeuw*. Amsterdam; *De Socialistische Gids* 1923:
577; 'Verslagen van de Vereeniging voor Thomistische
Wijsbegeerte' in: *Studia Catholica*, vanaf 1934.

IDA
OLIVERS-BOUVRIE

Jean Pierre Bouvrie, klokkenluider op eenzame hoogte

Geen verhaal dat eens bestond, geen verhaal dat misschien ooit eens verteld zou worden, leek van belang te zijn. En alles wat in de tijd ver terug lag werd hier en nu.

Uit: Zandlopers
Verhalen over tijdsbeleving (Novib)

Inleiding

Het kostte niet zoveel moeite een voorvader te vinden die voldoet aan de criteria door mijn lerares Lenie Aben-Nederpeld gesteld in haar opdracht: "Maak een werkstukje waarin het geleerde van het afgelopen cursusjaar een plaats kan vinden en waarin men zal trachten, aan de hand van b.v. notariële akten, indentiteitspapieren of belastingen, het levensverhaal van een familielid uit het verre verleden vorm te geven.

Met mijn keuze voor Jean Pierre Bouvrie snijdt het mes aan vele kanten. Allereerst bezit ik van hem meerdere notariële en andere papieren; ten tweede had hij, voor een genealoog, een interessant leven en verder heeft hij een, voor mijn familie, zeer afwijkend beroep . . . In een familie van fabrieksarbeiders, lage ambtenaren, ambachtslieden en andere armoedzaaiers, springt een *klocker*, *carillonneur*, *carillonneur*, *campanator*, of hoe hij ook verder genoemd mag worden in de aktes, er wel heel erg uit! Een muzikaal talent in onze familie, dat maakt nieuwsgierig!

Wat hem verder bijzonder maakt is het feit dat zijn beroep zeldzaam is: er zijn momenteel in Nederland tachtig beiaardiers, en dat zullen er in de tijd van Jean Pierre wel veel minder zijn geweest. Nog een bijzonderheid: hij was niet alleen stadsbeiaardier, maar ook koster van de O. L. Vrouwebasiliek. Koster, maar met een, gedeeltelijk althans, heel andere taakinvinging dan de huidige kosters. In een van de volgende hoofdstukjes zal ik daarop ingaan. Ik heb echter nog een reden voor mijn keuze: ik hoop dat dit werk de **prelude** wordt (om in muziektermen te spreken), voor een wat omvangrijker onderzoek naar het leven van deze man uit Luik. Een onderzoek dat mogelijkderwijs onderdeel kan gaan vormen van een boekje over Maastrichtse stadsbeiaardiers.

Mijn grote dank gaat wederom uit naar Jules-Marie Bouvrie voor het ongelimiteerd gebruik van zijn materiaal en het geven van feedback, zijn meedenken over zaken. Hij heeft mij geholpen met het lezen van oud-schrift, contacten gelegd met deskundigen in Maastricht en welwillend boeken te leen gegeven. Ik heb onze samenwerking wel eens vergeleken met de bouw van een Limburgs vakwerkhuis: hij leverde de balken, en ik metselde de muren dicht met alle verbanden te leggen en er een verhaal van te maken.

Mijn erkentelijkheid gaat tevens uit naar de huidige stads-carillonneur Frank Steyns die ons een prive-concert gaf op de toren van het stadhuis en ons uitleg gaf over het beiaardier- zijn en het instrumentarium. Aan Regis de la Haye, kerkhistoricus, voor zijn rondleiding door de O.L.Vrouwekerk, en voor zijn welwillende hulp bij de vertaling uit oud-frans van het kostersreglement. In het eerste hoofdstuk geef ik u wat achtergrondinformatie omtrent mijn oudovergrootvader: genealogische gegevens, leefomstandigheden e.d. In hoofdstuk twee doe ik een poging het leven in de achttiende eeuw te schetsen met zijn consequenties voor het leven van onze beiaardier. In hoofdstuk drie proberen we ons een voorstelling te maken van het dagelijkse werkzame leven van Jean Pierre aan de hand van een koste(r)lijk document. Verder zal ik in kort bestek iets over klokkenluiers en hun materiaal vertellen en tenslotte verslag doen van twee kleine excursies.

De Feiten

Jean Pierre werd geboren in Luik; hij was het vierde kind van Pierre Bouvrie en Claire Stockis. De geboorteplaats van zijn vader is tot nu toe onbekend, zijn moeder was een Liegoise. Van haar weten we meer dan van zijn vader. Ze werd gedoopt in de Notre Dame aux Fonts, 20-1-1675 en overleed 23-1-1735 eveneens te Luik bij de poort van St Leonard. Ze werd begraven op het kerkhof van St. Thomas. Ze huwde haar *klokkengieter* in diezelfde kerk 14-7-1704. Het huwelijk werd gezegend met zeven kinderen: drie zonen en vier dochters, de laatste met de zeer fraaie naam Dieudonnee! De kleine Jean Pierre werd gedoopt in de Notre Dame aux Fonts op 31 maart 1711. Jean Pierre kon behoorlijk lezen en schrijven zoals we later zullen zien; hij moet dus enige scholing gehad hebben in Luik. Veel kan dat niet geweest zijn, want zijn vader, de klokkengieter, behoorde bestlist niet tot de vermogenden. Op 9 december 1735 zegt de gemeente Luik namelijk de huur op van zijn atelier, omdat hij huurachterstand had.

Jean Pierre moet opgegroeid zijn met de klokken die zijn vader in proefopstelling voor de carillons had hangen. Misschien heeft hij als klein manneke wel om zijn vader heengescharreld en de heerlijke geluiden van de klokken in zich opgenomen. En heeft hij, zoals elk kind doet, met een stokje geprobeerd er muziek uit te krijgen. Hij heeft zijn vader Pierre een handje moeten helpen bij het vervaardigen van de klokken: het zware werk in de kerk, op het kerkhof of aan de voet van de toren. Hij werkte samen met zijn vader aan de klokken van Zaltbommel en zal dat ook gedaan hebben toen Pa in Maastricht bezig was. Jean Pierre, kon later ook zelf klokken repareren.

Er bestonden in de achttiende eeuw nog geen beiaardscholen zoals nu in Mechelen (B) en in Amersfoort. Het vak werd nog geleerd volgens het leerlingwezen, bij een "zittend Titularis" aan huis, die een stel jongens om zich heen verzamelde rond het oefenklavier. Bij wie Jean Pierre in de leer is geweest zouden we graag willen weten, want dat zou ons iets vertellen over de vakkundigheid en het muzikale talent van deze voorvader. Ik zal proberen toch enige overwegingen daaromtrent naar voren te brengen. Wanneer hij op 27 oktober 1731 als twintigjarige, carillonneur Leemans opvolgt, schrijft men naar aanleiding van zijn examen op de vijftiende oktober, het volgende: ". . . ende gehoort hebbende het speelen van den suppliant op deser stadscarillon met applaudissement, ende met de beste nettigheyt en meesterschap volgens mondelinge en schriftelijke verclaringe van luyden desverstaande: is na deliberatie goedgevonden ende verstaan den bovengenoemde suppliant tot carillonneur deser stad aen te stellen, soo als aengesteld word mits desen op sodanig tractement als vanouds . . . enz . . ." En dat "vanouds" was een jaarsalaris van 200 gulden . . . (waarschijnlijk brabant). Jean Pierre had dus aanbevelingen, mondeling en schriftelijk, van mensen die deskundig waren. Bij Andre Lehr "Beiaardkunst in de Lage Landen", leest men dat niet alle kandidaten die afkwamen op een baantje als carillonneur, noten konden lezen, en dan ook van de verplicht te spelen muziekstukken bij de sollicitatie niets terecht brachten. Jean Pierre moet dat wel gekund hebben, want als koster van de O.L. Vrouwekerk later (zie kostersreglement), wordt hij geacht nieuwe wijsjes in te kunnen voeren op de speeltrommel. Een zelfde speeltrommel, horend bij het uurwerk, stond ook in het stadhuis. Ik weet niet of het feit dat hij een aanstelling krijgt als beiaardier een garantie is geweest voor **kwaliteit**. Maastricht had dan wel een prachtig klokkenspel van de Hemony's in een fraaie klokkentoren, maar tijdens zijn zeer lange periode als "klocker" blijkt dat dit carillon verwaarloosd is en dat de gemeente geen geld over heeft voor reparatie en vernieuwing. Hij repareert de klokken zelf. Jean Pierre moet op sommige dagen (oranjefeesten) buitengewone concerten geven, hiervoor krijgt hij elf gulden betaald. Maar hij speelt ook in de omgeving van Maastricht; in 1767 bedelt hij bij het gemeentebestuur om beloning. Het resultaat is zeer pover: hij krijgt vijf rijksdaalders voor al zijn moeite . . . "voor deze reyse en zonder enige consequentie". Een (heel ontroerend) tweede verzoek om salarisverhoging, op grond van zijn naderende veertigjarige (!) diensttijd en vanwege "Zijne bekende bequaemheijd, de praeferentie aan andere steden en de modiciteit van zijn jaarlyx tractement", had ook geen succes. De raad van Maastricht kende hem een bonus toe van 100 gulden, een half jaarsalaris dus, o.a. "agt gevende op het verzetten der klokken op dat de haemers niet altijd op deselve plaats soude slaan, 't geen eersdaegs staat te gebeuren". M.a.w.: hoeveel geld had de gemeente over voor haar beiaard en de bespeler daarvan? Had de raad niet meer moeten betalen als ze een beroemdheid in huis had gehaald, een groot talent? Meer dan de twee honderd gulden die Jean Pierre zestig jaar lang kreeg als jaarsalaris?

Oordeel

Nog een aanwijzing heb ik, dat Jean Pierre volgens anderen, niet over optimale muzikale talenten beschikte.

Jean Pierre Bouvrie werd in 1751 te hulp geroepen, waarschijnlijk omdat hij deskundig werd geacht, in St. Truiden. (B) Hij moest daar klokken keuren die door klokkengieter Nicolas Legros waren gemaakt. Hij vond ze goed, een enkel klokje behoefde verbetering volgens hem. Een "second opinion" echter door een collega (Jean de Decker uit Diest), leverde een tegenstrijdig antwoord op. De twee experts, Jean uit Diest en Jean Pierre uit Maastricht, worden opgeroepen naar St. Truiden te gaan op de veertiende of de achttiende december 1753, dan zal daar een derde deskundige aanwezig zijn om met hen in overleg te gaan. Mijn voorvader komt mij wel heel nabij als mens, als ik lees dat hij weigert te komen. "Hij verklaart, dat hij 'tot de dood' aan zijn oordeel zal vasthouden; een oordeel dat hij heeft gegeven op woord van eer. Dat het carillon drie jaar later door de beroemde klokkengieter van den Gheyn onder handen wordt genomen omdat het niet goed zou klinken, moet hem zeer boos hebben gemaakt en geeft ons te denken. Jean Pierre geeft dus concerten op de beiaards in de omgeving, o.a. in Luik, en blijft in dienst van de stad Maastricht tot zijn tachtigste jaar; hij wordt als koster/beiaardier aangesteld in, waarschijnlijk, 1755, door het kapittel van de O.L. Vrouwekerk. Toch allemaal wel weer aanwijzingen dat, wat hij ten gehore bracht, aangenaam geklonken moet hebben. Mijn conclusie moet luiden: zijn kwaliteiten blijven een beetje onduidelijk. Terug naar het begin in Luik.

Jean Pierre is misschien een jaar of elf, twaalf geweest als hij in de leer gaat bij een meester-beiaardier. Op twintigjarige leeftijd is hij uitgeleerd en heeft hij voldoende capaciteiten om op een vacature in Maastricht te kunnen solliciteren. En Maastricht was natuurlijk toch een belangrijke stad.

Had de beiaardier in Maastricht ook die belangrijke status en functie die beschreven wordt door Andre Lehr op bldz.196 e.v., als hij de positie van Matthias van den Gheyn in Leuven in diezelfde periode beschrijft? "Ze traden niet alleen op als bespelers van het toreninstrument, doch ook als adviseurs en deskundigen . . . Zij vervulden een belangrijke functie in het stedelijk

leven en waren bovendien als musici volledig aanvaard en naar waarde geacht. Zij bespeelden dan ook een instrument dat midden in het stedelijk leven stond . . ." En verder: "Tijdgenoten weten te vertellen hoe van den Gheyn in een onberispelijk deftig zwart pak, zwierig zijn wandelstok hanterend en minzaam groetend naar vrienden en bewonderaars, de Markt afspeurde of er wellicht vreemdelingen waren die zijn alom geroemd beiaardspel kwamen beluisteren. Na twintig minuten verdween hij dan in de toren van de St. Pieterskerk om aldaar die deftige kledij af te

Toren stadhuis Maastricht.

leggen en vervolgens met enkele preludia zijn concert te openen. Maar dat was slechts de inleiding, want steeds weer werd het hoogtepunt gevormd door zijn zeer originele improvisaties die wel een half uur konden duren . . . na afloop verscheen hij nogmaals onder zijn toehoorders om hun complimenten in ontvangst te nemen, in een even onberispelijk pak als voorheen.”

Lucht

Van een eenzaam bestaan als musicus, hoog in de toren, waarbij de klanken van de beiaard in het hedendaags stadsrumoer slechts als achtergrondmuziek worden ervaren, is in de achttiende eeuw, althans bij deze Leuvense klokkenspeler, geen sprake. Hij was aangesteld als beiaardier zonder salaris, maar was zo goed dat de mensen hem bij allerlei feestelijke gelegenheden opdracht gaven op het carillon te spelen. En hij leefde daarvan goed. Hij was in staat elf hoogbegaafde kinderen te onderhouden en te laten studeren.

Of ook mijn oudovergrootvader zo'n geroemde figuur in de stad Maastricht was? Tot op heden is daarover niets teruggevonden! Er zijn geen aanwijzingen dat hij ook andere instrumenten bespeelde, zoals bij beiaardiers, tot op heden toe, vaak het geval was. Men bespeelde bijvoorbeeld ook de dwarsfluit en vooral het orgel of het klavecimbel. Ik denk niet dat Jean Pierre het grote orgel heeft bespeeld: bij zijn latere aanstelling in 1755 als koster/beiaardier in de "Notre Dame", wordt in zijn taakomschrijving daarover niets gezegd. Hij mag alleen zorgen dat er lucht komt voor dat zelfde orgel.

Dat beiaardier vaak gecombineerd met organist, een zeer gewild vak was, en, althans in sommige steden, in hoog aanzien stond, blijkt ook uit de toeloop van sollicitanten bij vacatures die zelfs in kranten werden aangemeld (Lehr). Tien tot zestien kandidaten meldden zich in sommige steden. De eisen waren hoog: er moest stevig voorgespeeld worden: een bestaande compositie en een eigen stukje. Tevens moest de kandidaat goed kunnen improviseren. Een jury van vaklui beoordeelde de sollicitanten. De 'uitverkorene' moest een maand salaris afstaan om uiteindelijk de baan te krijgen. Er moest dus zelfs voor betaald worden.

Maastricht

Jean Pierre kreeg dus de baan in Maastricht. Hij was in de kost bij verschillende families, trok in bij de koster van de St. Nicolaaskerk (nu verdwenen), en was daarna in de kost bij familie van zijn moeder in de Stokstraat. Ik vertel dit zo uitvoerig omdat de Stokstraatbuurt het domein van de handelaren en de Maasschippers was, en hij daar later zijn vrouw, afkomstig uit een Luikse schippersfamilie, zou ontmoeten. Hij verkoopt ook een stuk land, via zijn vrouw geërfd in 1750, aan een lid van een eveneens Luikse handelsschippersfamilie: Dominique Bauduin, wonende in de Stokstraat. Hij zal niet zo heel lang alleen blijven in Maastricht: in 1735 sterft zijn moeder in Luik en enkele maanden daarna wordt zijn vader in de stad gesignaleerd met twee dochters, waarschijnlijk de twee jongsten: Marie-Claire en Dieudonnee, respectievelijk twintig en achttien jaar oud. Ze trekken in bij J.P. (not. Welters, not. archief GAM nr. 2112 dd. 19-12-1742). De globale inhoud van dit verrukkelijke document wil ik u niet onthouden . . . "Jean Pierre heeft zijn slager, Coen Nijpels, aangeklaagd, omdat deze beweert nog geld van hem te krijgen voor geleverd vlees, wel een jaar lang.

Vlees dat door zijn zusjes is gekocht en door zijn vader betaald had moeten worden. Vader Pierre en zijn zussen zijn waarschijnlijk weer terug naar Luik en zoon Jean Pierre wordt door de slager op die schuld aangesproken. Jean P. heeft zijn vroegere hospita gevraagd ten gunste van hem en zijn vader te getuigen dat ze altijd netjes hun vlees betaald hebben, en dat Pa Pierre en zijn dochters dat ook makkelijk konden doen omdat Pierre als klokkengieter gouden munten had ontvangen voor het hergieten van de klokken van Vaals”.

Hij probeert zijn vader werk te verschaffen; hij verzoekt namelijk het stadsbestuur aan het carillon drie basklokken toe te voegen, en later, om de sterk verwaarloosde klokken te laten repareren. En niemand kan dat zo goed natuurlijk als zijn vader, de klokkengieter uit Luik. Wanneer dit alles geen gehoor vindt repareert hij de gebarsten klokken zelf met ijzerdraad en declareert de onkosten.

In 1738 moet hij zich verantwoorden voor notaris Veugen voor gedane trouwbeloften aan Anna Maria Noyen. Hij wordt veroordeeld tot het betalen van 1/3 jaarsalaris, maar Anna Maria gaat in hoger beroep! Hoe het afloopt is onduidelijk tot nu toe. In 1739 en in 1741 echter wordt beslag gelegd op dat 1/3 deel van zijn tractement door de Indiviese Raad van de stad om het te geven aan haar vader Willem.

Beide keren echter, in 1739 en 1741, moet mijn voorvader smeken om uitbetaling van de rest van zijn "drie maandig" tractement, en verschijnt voor het eerst in de stukken het woord dat nog vele malen zal terugkeren: **suppliant** (smeker).

Huwelijk en financiële situatie

Jaren later huwt hij Maria Catharina Orban, (dochter van Hubert Orban en Anna Gertrudis Meertens) op 10 augustus 1746 in de St. Nicolaaskerk. Zijn vrouw is dan **zeventien jaar** oud, hij **achttien jaar ouder**. Maar zo opmerkelijk is dat niet want ook haar moeder huwt heel jong: met achttien jaren. Maria Catharina blijft enig kind; haar vier broertjes en zusjes sterven heel jong en zij raakt ook nog eens op tienjarige leeftijd haar moeder kwijt. Haar vader hertrouwt, misschien met een stiefmoeder die haar weinig bevalt. Al met al mogelijk genoeg redenen om te veronderstellen dat Marie-Catherine geborgenheid zocht. Jean Pierre en Maire-Catherine moeten elkaar vele malen voor hun huwelijk ontmoet hebben: beide woonden enige tijd in de Stokstraatbuurt; beide waren afkomstig van Luikse families en zowel haar grootvader Martinus Mertens als J.P., waren kerkfunctionaris van de O.L. Vrouwekerk. Het milieu waaruit zij komt zou men "middle class" kunnen noemen: ze stamt enerzijds af van een Luikse schippersfamilie die in Maastricht is blijven hangen, anderzijds van een winkelier. Haar vader is meesterschoenmaker. Dat Maria Catharina niet geheel onbemiddeld is, blijkt uit het feit dat

Handtekening Jean Pierre Bouvrie.

ze een mooi huis geërfd heeft van haar grootmoeder op 11 januari 1743: "In De Oude Waeghe" in de St. Pietersstraat. Dit huis echter wordt verkocht aan een familielid in september 1749, (not. Matthias Brull) voor de som van 600 gulden. In plaats daarvan huren zij dit huis terug en krijgen zij ook nog enkele stukjes land in Belgisch Limburg. Maar het jonge gezin heeft waarschijnlijk geldgebrek, want in 1750 (not. Burtin) en 1755 (not. Caris) verkopen zij deze lapjes akkerland weer. In 1749 leent Jean Pierre een bedrag van 333 guldens Maastrichter Koers van de kanunniken van de O.L. Vrouwekerk, tegen een rente van 5% jaarlijks. Dit geld wordt geleend wegens "nooddrift van het gezin en tot onderpand dienen al zijn bezittingen en die van zijn vrouw". Dit is een enorm bedrag als men bedenkt dat het jaarsalaris van J.P. tweehonderd gulden per jaar bedroeg. Enkele maanden later lost hij deze hypotheek op zijn bezittingen af met de verkoop van voornoemd huis.

In maart 1750 verlaten de Bouvrie's dus het vrij grote en fraaie pand "In de Oude Waeghe" op de St. Pietersstraat en huren een huis in de Hellestraat, vlak bij de O.L. Vrouwekerk. Ze zouden binnen deze straat nog twee keer verhuizen. In 1753 huurt hij het huis naast het oortshuys (= hoekhuis) voor dertien pattacons (twee en veertig gulden brabantse = een en twintig hedendaagse guldens) per jaar. Maar in 1755 trekken ze tot mijn verbazing in een huurhuis dubbel zo duur (100 gulden 's jaars) in de Pieterstraat van de apotheker Henckelius; "De Grote Waeghe". In 1758 echter gaat het weer terug naar de Hellestraat, naar het oortshuys zelf, gehuurd "van de rentmeester der parochiale huissarmen" (Not. Caris nr. 2006).

Hadden de Bouvrie's telkens een huis voor hun gezin alleen? Met andere woorden, was de stad zo overbevolkt in de achttiende eeuw als zij zou worden nauwelijks honderd jaar later? Het aantal behuizingen, inclusief de kloosters, bedroeg in die tijd 2.949; het aantal inwoners was ongeveer 15.000, waarvan meer dan vijftig procent ongehuwd (soldaten en kloosterlingen). Ook een visitatielijst van de parochie St. Nicolaas uit 1755 laat zien dat de woningvoorraad in Maastricht in de zeventiende eeuw meer in overeenstemming was met het aantal inwoners dan tijdens de industriële revolutie in de negentiende eeuw: In de Hellestraat blijkt ieder gezin een eigen huis ter beschikking te hebben! Zo ook de Bouvrie's die het achtste huis vanaf het Pesthuis en de Hellepoort huren. Ze hebben in dit jaar drie "proles", (kinderen) dus een kind is gestorven.

Hubert

Dat men het om welke reden niet breed had in huize Bouvrie en elke cent kon gebruiken, blijkt uit het volgende prachtige document dat Jules Bouvrie gevonden heeft en ik uit het oud-Frans vertaalde. Ik geef het in zijn geheel weer omdat het een door Jean Pierre eigenhandig geschreven brief is. De taal is hier en daar stutelig en hij spreekt over zich zelf in de derde naamval als **suppliant**. Waar dit tot al te grote verwarring kan leiden heb ik degene die bedoeld wordt tussen haakjes gedeut. Onze voorvader Jean Pierre houdt een smeekbede voor zijn zontje van twaalf jaar: Hubert.

Smeekbede van Jean Pierre Bouvrie carillonneur aan (de) Zeer edele en illustere Heren de Deken en kanunniken van de kerk van Onze Lieve Vrouwe de 12 December 1759

Woonhuis "In de Oude Waeghe" Maastricht.

*Zeereerwaarde en edele heren
Deken en Kapittel van de kerk van
Onze Lieve Vrouwe.*

U zeer Edele en illustere Heren hebben de goedheid gehad enige jaren geleden om te vragen aan smeker of hij zijn zoon koraalzangertje wilde laten worden; hij was daardoor geveleid, des te meer omdat hij (J.P.) hem aan geen betere handen kon toevertrouwen, en omdat hij denkt dat er geen andere manier is om zijn kind van de straat te houden, en zal kunnen studeren, terwijl hij (Kind) tegelijkertijd zal bijdragen op een of andere manier aan zijn (J.P.) bescheiden loon dat steeds meer en meer vermindert omdat er zo weinig "doodsluidingen" zijn, die in het verleden het merendeel van het loon hebben uitgemaakt. Deze gunst drukt zwaar op het hart van smeker en zal

nooit uit zijn herinnering vervagen tenzij door de dood, maar hij weet niet en kan niet begrijpen door welk noodlot hij opeens hoort dat zijn zoon is weggestuurd; hij erkent dat zijn zoon geen stem heeft, zelfs dat hij nog weinig verdiensten aan de kerk heeft verleend, maar hij verwacht dat als U edele en illustere Heren nog twee of drie maanden geduld zouden willen hebben, dat dan dankzij God, hij (J.P.) zijn zoon instaat zal stellen zoveel diensten te verlenen als geen ander kan; want het is waar Mijne Heren dat elk mens zijn eigen speciale talent heeft (gekregen) van God, de smeker kan U Heren verzekeren dat zijn zoon dan wel niet zo'n goede stem is ten deel gevallen, maar dat dat nog niet betekent dat hij minder muzikale aanleg zou hebben, (iets dat zich zekere dag zal openbaren) en dat hij een zodanig goed gehoor heeft, als elke musicus hoort te hebben, dat het voor hem noodzakelijk is om alle instrumenten te leren bespelen. Een klein bewijs hiervan is dat, toen hij (J.P.) afgelopen Pinksteren met hem in Luik was en zijn zoon de derde klok ofwel de mi hoorde van de St Lambert, hij tegen mij zei, Pap, dat is net de tweede klok van de O.L. Vrouwe, ik heb daar zelf nooit bij stilgestaan daarboven, ondanks dat ik honderd keer deze klok heb gehoord en nadat ik de zaak zelf onderzocht had vond ik dat hij gelijk had, omdat de grote klok van de O.L. Vrouwe een kwart toon te hoog is voor de tweede bas van de mi of de terts majeure en de grote klok van St. Lambert zingt alsof zij een kwart toon lager is als de grote van de O.L. Vrouwe. De conclusie is dat de tweede van de O.L. Vrouwe precies de toon heeft van de derde van St. Lambert.

Wat betreft zijn studie U edele Heren kunt U zich een oordeel vormen d.m.v. de getuigenis van Eerwaarde Vader Froidmont dat hier als bijlage is toegevoegd.

En terwijl het een geluk is voor de voortgang van een kind als het zich kan bezig houden met wat hem eigen is, zie ik dat zijn hele talent bij de muziek en de studie ligt en mijn gedachte is nooit anders geweest dan hem te laten leren viool spelen bij een goede leermeester, en ik zou dat al gedaan hebben als het me niet ontraden was door zijn studiemeester die me zei dat men zij geest niet moet kwellen met twee drie dingen tegelijk.

Wat betreft het carillon, als de goede God me nog enkele jaren geeft, zal hij er beter op spelen als ik, zijn geschiktheid die ik zie om het te leren doet me hopen, ondanks het lelijke gezicht dat hij er persoonlijk bij trekt.

Ziedaar waarom ik hem vioolspelen ga laten leren en hem tegelijk wil aansporen op het carillon; smekende u edele en illustere Heren hem te laten behouden het loon van Koraalzangertje nog zo'n twee of drie maande, en, als dat wat smeker zich heeft voorgenomen niet bewaarheid wordt, dat wil zeggen als zijn zoon niet in staat zal zijn het carillon en de viool op een zodanige manier te bespelen dat U edele Heren er tevreden over zullen zijn, zij alles moeten doen wat zij goed oordelen te doen, maar hopende op hun bekende goedheid, waarvan hij al zoveel bewijzen ondervonden heeft, eindigt

Smeker biddende dat U met een gunstig oog naar de verdiensten van de vader wilt kijken, die heel nederig voor zijn arme kleine zoon die heel verdrietig is, smeekt in afwachting van de omstandigheden waarin hij in staat zal zijn terug te geven, maar hij belooft onmiddellijk terug te geven aan U edele heren zoveel als hij kan.

Jean Pierre Bouvrie

Buiten op de titelpagina staat dat het verzoek is afgewezen, ondanks de argumenten van de Heer Froidmont en Jean Pierre.

Bijlage . . .

Ik ondergetekende getuig dat ik Hubertus Bouvrie houd voor iemand met zeer goede zeden en voorzien van de vreeze des heren. Bovendien verklaar ik voornoemde zich in het tijdsvak van acht maanden met ijver op het onderrecht heeft toegelegd en met groot resultaat de principes van het Latijn heeft bestudeerd, evenals dat ik niet alleen dit voor waarin het bijzonder door mijn getuigenis bekend maak, ook getuig ik vurig dat hij, ondervraagd over de leerstellingen (voorschriften) van de Derde Orde, waar hij de eerste plaats inneemt, hij zal pogen het te laten zien en als hij zo doorgaat, zichzelf metertijd met Gods hulp tot een zeer bekwaam lid zal maken. Ik beveel hem zoveel aan als in mijn vermogen ligt.

Datum Trajecti ad Mosam

Fratris M. P. Froidmont

Hac 7 xbris 1759 Ludi Magister in conventu

RR Beggardorun

(vertaald door Jo Hoen, uit potjes-latijn!)

Enkele zaken vallen mij op als ik deze brief lees. De toon is zeer onderdanig en illustreert de afhankelijke, rechteloze positie van werknemers in die tijd.

Jean Pierre heeft als koster/beiaardier van de O.L. Vrouwe kerk gedeeltelijk een vast loon, gedeeltelijk is hij afhankelijk van "stukloon", onder andere in de vorm van "doods-luiden". Blijkbaar was het in Maastricht de gewoonte dat de "klok voor de overledenen" (zie kosterreglement) geluid werd op kosten van de familie, die de klokkenluider daarvoor betaalde. Dit fenomeen ben ik tot nu toe nog niet tegengekomen in de literatuur en is onderwerp van nadere studie.

De vader etaleert de muzikale gaven van zijn zoon Hubert, maar zijn zoon heeft niet echt zin in het bespelen van de beiaard en het lijkt of de jongen liever op straat speelt dan koraalzanger is. Pa zegt immers dat het de enige manier is om hem van de straat te houden. Zoonlief wordt ook aardig onder druk gezet door pa. Hij moet binnen enkele maanden goed leren vioolspelen en de beiaard bedienen. Hubert moet dan wel een wonderkind zijn geweest.

Triest is dat het ontslag als koraalzanger tevens betekend heeft, dat de studie aan de school van de Derde Orde is afgebroken. Noch van een "wetenschappelijke" carrière noch van een muzikale, is in het verdere leven van Huubje sprake. Hij wordt militair. Wanneer hij echt zo intelligent en muzikaal geweest is als gesuggereerd wordt, is het tragisch dat zoveel talent door armoede verloren is gegaan.

Honderdzigstig jaar later wordt in Duitsland een nazaat van Jean Pierre geboren die eveneens een muzikaal wonderkind bleek te zijn: musicus Ernst Possart (zijn moeder was een Bouvrie), die een fenomeen bleek op de viool en meerdere andere instrumenten. Maar ook hij speelde "liever op straat": hij was een echte bohémien en flierefluiter en ruilde een glansrijke klassieke carrière als violist voor het spelen in, en leiden van, een salonorkest ("Jonny Possart") en later zelfs een soldatenorkest. Het lijkt een echo uit het verleden.

Jean Pierre beheerste de Franse taal, in zoverre ik dat kan beoordelen, redelijk. Hij ondertekent, zoals alle documenten, met de Franse versie van onze naam *Bouvrie*, die in Maastricht tot nu toe vaak wordt uitgesproken als: *Boverie*.

Samenvatting

Het totale beeld dat oprijst is er een van **armoede en geldtekort**: Er moet verkocht, gebedeld, geleend en voortdurend worden verhuisd. Men vult het ene gat met het andere. Maar ook, zodra het blijkt iets beter gaat met de financiën trekt men weg uit de Hellestraat naar een betere buurt, de St. Pieterstraat. Heeft de boete cq. de alimentatie wegens gedane huwelijksbelofte hem blijven achtervolgen? Wat is de oorzaak van dit voortdurend geldgebrek? Is het salaris echt veel te laag, ook nadat hij tevens in 1755 koster/beiaardier van de O.L. Vrouwekerk is geworden? Ik zal proberen in het laatste hoofdstukje daarover meer helderheid te krijgen.

Het echtpaar Bouvrie-Orban krijgt negen kinderen: zes jongens en drie meisjes.

Sommigen van deze kinderen wil ik kort bespreken, omdat er interessante aspecten aan hun levens zitten.

De eerstgeborene: Petrus Hubertus (Hubert); het onderwerp van de boven besproken brief, werd militair, kwam in Amsterdam terecht en werd mogelijk de voorvader van de Bouvrie-tak aldaar. (dit moet nog worden uitgezocht) Nummer vier, Jean Joseph, verving zijn vader van 1791-1794 als beiaardier op het stadhuis van Maastricht. Hij had, (voor de zekerheid?) een tweede beroep, waarschijnlijk van zijn opa van moederszijde geleerd: schoenmaker. (Conradus), Conrad, de vijfde in de rij, werd eveneens militair, ging naar Middelburg en werd de voorvader van Zeeuwse Boeveri's.

Zoon nummer vijf, het achtste kind, Jean, is **mijn voorvader** en werd kleermaker van beroep.

Wilhelmus (Conradus), waarschijnlijk Guillaume geheten, militair, trekt naar Amsterdam en wordt de voorvader van de Boveri's aldaar. Deze tak is in 1986 na het overlijden van de laatste mannelijke nazaat uitgestorven (onderzoek van dr. Arn. des Bouvrie, arts, te Amsterdam, 1981). Deze nazaten proberen hun naam te laten veranderen in: Boveri de Wilde.

Van de drie meisjes weten we niets; zoals het in de lagere standen gewoon was, verdwenen ze in de anonimiteit van het huwelijk en werden "huisvrouw", soms aangevuld met dagloonster, naaister of wasvrouw.

Einde

Het wordt gaandeweg rustiger in het leven van Jean Pierre: geen rechtszaken meer en geen notarissen met aktes. In de jaren zestig worden nog drie kinderen geboren, onder wie onze voorvader Joannes, Jean. Hij doet een aantal verzoeken om uitbetalingen en salarisverhoging en dan wordt het stil. Zijn wens om nog enkele jaren te mogen leven, uitgesproken in de brief van 12 december 1759 (zie boven), wordt meer dan gehonoreerd: hij heeft dan nog **vijf en twintig** jaren te gaan! Hij zal nog twee en twintig jaar de trappen van de toren van het stadhuis beklimmen en zo zijn zestig jarig jubileum als stadsbeiaardier vol maken. Hoe lang hij in de O.L. Vrouwekerk is blijven werken is tot nu toe nog niet duidelijk. Hij heeft de leeftijd van de zeer sterken bereikt als hij uiteindelijk sterft, drie en tachtig jaar oud. En dat in een eeuw waarin de gemiddelde leeftijd van de man ongeveer 38 jaar was. Drie jaar voor zijn dood - 29-9-1791 - vraagt hij aan de

Stadsraad om zijn zoon Jean Joseph als stadsbeiaardier aan te stellen, hetgeen daadwerkelijk gebeurt.

Hij heeft de Franse revolutie nog meegemaakt en begin 1793 de eerste belegering door de Sansculotten van de stad. De stad wordt vreselijk gebombardeerd: 5000 bommen en granaten teisteren Maastricht. Jean Pierre heeft de inname net niet meer beleefd: hij overlijdt vijf maanden eerder, op 18 april 1794. Een gelukkige bijkomstigheid is dat hij ook niet meer hoefde mee te maken dat de Sansculotten de klokken van de kerk, die zijn vader omstreeks 1735 hergoten had, in beslag namen om er kanonnen van te maken.

Zal de "klok van de overledenen" ook voor hem geluid hebben die dag? Hij wordt begraven in een van de gangen van de O.L. Vrouwekerk, de gang die bestemd was voor het gewone lekenpersoneel van het kapittel, en het verst verwijderd van het altaar, zonder stenen. (Tagage)

Aanklacht

Een overgeleverd verhaal in de Duitse tak van mijn familie: toen de Franse belegeraars (zij, de Duitsers, maken er Spanjaarden van, en dat kan natuurlijk niet) Maastricht hadden ingenomen en er vele doden en gewonden waren te betreuren, was er een Bouvrie die eindeloos de klokken van de O.L. Vrouwekerk liet beieren als aanklacht tegen de Fransen en als eerbetoon aan de overledenen. Tot grote ergernis van de overwinnaars die de beiaardier overal zochten in de toren, maar hem niet wisten te vinden. Als het waar is, en ik geloof het best, moet dit Jean Joseph, de zoon van Jean Pierre geweest zijn.

De weduwe, Maria Catharina Orban, overleefde haar man nog negen jaren. Tot vlak voor haar dood woonde zij nog steeds in de Rue de l'Enfer 24, en wordt omschreven als *pauvre*, arm. De Franse volksstelling waaruit deze gegevens stammen, vermeldt haar leeftijd tien jaar ouder dan zij was! Zag ze er ouder en afgeleefder uit? Op 1 juni 1803 stierf zij, wonende te Maastricht, bij haar zoon Jean Joseph de schoenlapper/beiaardier en zijn vrouw, "Achter de Boschbarakken" (Cazerne-de-Bois-le-Duc). Ze werd vier en zeventig jaar.

Dat *pauvre*, arm, hoeft *niet alleen* te liggen aan haar 57-jarig huwelijk met Jean Pierre Bouvrie, beiaardier, maar zal mede zijn oorzaak vinden in het afpersen en uitzuigen van de Maastrichtse bevolking door de Fransen als vorm van oorlogsschatting. Dat is echter een ander verhaal.

Achtergronden

Beleg Maastricht

De achttiende eeuw was voor Maastricht een relatief rustige tijd. De vestingstad was in de loop der geschiedenis herhaaldelijk het middelpunt en vaak het doelwit van de strijd tussen de grootmachten in Europa geweest. De strategische ligging op een knooppunt van wegen, aan de oevers van de Maas, nodigde daartoe uit. De stad had de voordelen van het feit dat ze vestingstad was, zoals verkelegenheid voor velen, maar ondervond ook de nadelen. Het is nauwelijks voor te stellen wat een belasting het aantal ingekwartierde soldaten voor de burgers betekende. Op een bevolking van ongeveer 19.000 inwoners lagen in 1747 11.000 militairen in de stad plus nog 500 cavaliers, die grotendeels bij de plaatselijke bevolking moesten worden ondergebracht. Barakken waren er slechts voor de ongeveer 3500 soldaten van het vaste garnizoen.

De laatste oorlog die ook Maastricht geteisterd had, dateerde van 1673. Toen de Fransen zich dan ook in 1748 in de Oostenrijkse Successie-oorlog voor de poorten van Maastricht meldden, was er al een hele generatie zonder oorlogservaring opgegroeid. Zij zouden nu van nabij meemaken, wat een beleg van de stad kon inhouden.

Dagenlang is Maastricht vanaf 15 april tot en met de eerste week van mei, gebombardeerd. Er was veel schade aan gebouwen in de stad, particuliere zowel als openbare. Jean Pierre woonde in die tijd in de Sint Pietersstraat, vlak bij de Pieterspoort van de stad. Zijn eerste kind was een half jaar oud. De vijandelijke troepen lagen op de Pietersberg en naderden de stad vanuit die zijde: het zuiden. Het moeten drie heel benauwde weken zijn geweest voor de bewoners van "In de Oude Waeghe". Het fraaie huis staat er nog steeds, zij het jammer genoeg erg verwaarloosd. Het is dus niet weggebombardeerd.

Op 7 mei 1748 werd wapenstilstand gesloten en trok het garnizoen, bestaande uit Hongaren, Oostenrijkers en Beiersen, uit de stad en namen de Fransen bezit van Maastricht. Het eerste wat de Fransen voor zichzelf organiseerden was een theater. Maastricht was zo'n instelling niet rijk en dus werd met de Magistraat van de stad afgesproken dat ze hun eigen acteurs uit Frankrijk mochten laten komen en dat hun een gebouw ter beschikking werd gesteld. Dit werd de manège in de Ekerstraat. Toen een jaar later de Fransen de stad verlieten werden de toneelspelers gevraagd te blijven. Maastricht had de smaak te pakken. Pas veel later, in 1789 kreeg Maastricht een volwaardig theater, later de Bonbonnière gedoopt door de bevolking. De stad richtte haar "komedie" in, in het voormalige gebouw van de Jezuïeten op de Heerestraat. De toen hoogbejaarde Jean Pierre moet in die tijd vele malen, wandelend richting stadhuis of kerk, de koetsjes en de paarden van de "comediegangers", soldaten van het garnizoen en gegoede burgers, hebben zien staan. Met de vrede van Aken op 18 oktober 1748 kwam er een einde aan de Oostenrijkse successieoorlog. Echter, pas in februari 1749 vertrokken de Fransen uit Maastricht, spottend nagezongen door de kinderen met een liedje dat ikzelf nog leerde van mijn moeder:

Rij mer oet, wigel, wigel,

Rij mer oet! Wigel!

Rij, 't is me retteke poeh! *

*(Rij maar uit, wagen

Rij het is me een luizepak (de fransman))

Op 3 februari 1749 trok het Staatsgarnizoen weer de stad binnen; de officieren werden feestelijk ontvangen op het stadhuis met een diner. 's Avonds was de stad feestelijk verlicht en stonden de brandende pektonnen op de Markt. Heeft Jean Pierre die dag zijn meest feeërieke muziek ten gehore gebracht op zijn stadhuisbeiaard? Misschien nam hij de melodie "Retteke Poeh" van de straatjeugd over en improviseerde er op los.

Achttiende eeuw: pruijentijd

Hoe was het leven in Maastricht in de laatste decennia voordat de Franse Revolutie ook in Maastricht een totale omwenteling bracht van alle tot dan toe bestaande waarden en instellingen?

Men kan op twee, misschien nog wel meer manieren naar de achttiende eeuw kijken: een eeuw van verarming, achteruitgang na de Gouden Eeuw, zowel op politiek als economisch gebied. Een verpaupering van de stedelijke

bevolking die zelfs tot gevolg had dat steden leeglieden omdat men honger leed. En men kan met een zeer eenzijdige blik het leven van de weinige welgestelde burgers beschrijven, zoals in nogal wat Maastrichtse geschiedschrijving gebeurt. Om met dat laatste aspect te beginnen: het was een tijd van pruiken, pantoffels en romantiek en luchtige zwier: de rococo. De stad was beslist niet saai: er waren recepties, parades, opera's en concerten. Men reisde naar de heilzame bronnen van Spa en nergens anders werd zo volop kermis en gezellig carnaval gevierd. De stad werd verfraaid met lindebomen op de markt en de Boschstraat. Er kwam een mooi wachthuis aan de Papestraat en de grote Sociëteit voor deftige burgers en de heren Kanunniken, floreerde. De Fransen roemden de stad op de volgende wijze "ce fameux boulevard des Pays Bas, aussi formidable par sa situation que par les fortifications, que les Hollandais y ont ajoutees".

Maar Maastricht was in de achttiende eeuw geen stad met veel cultuur: er zijn geen dichters of schrijvers bekend uit die tijd, geen schilders of beeldhouwers. Wel had Maastricht een soort medische faculteit in samenwerking met de universiteit van Leiden. De natuurkundige Jan Pieter Minckelers werkte te Leuven als professor, maar moest de wijk nemen naar zijn geboortestad Maastricht wegens collaboratie, en vond daar het lichtgas uit. Verder werd Hoffman nog bekend om zijn vondst van de Mosasaurus in de St. Pietersberg. En dat was het dan.

Kleren

Hoe gingen Jean Pierre en zijn vrouw in die tijd gekleed? Dit wordt slechts speculeren. Maastricht was een Frans georiënteerde stad en Frankrijk droeg het volgende: de gegoede burgers hadden kuitbroeken aan met daaronder kousen en schoenen met gespen. Vaak een hemd met kanten jabot en kant aan de mouwen en daaroverheen een scherp gesneden jasje dat zwierig uitzwaaide vanuit de taille. Alles in heldere kleuren of in deftig zwart. Het meest opvallende attribuut was echter de pruik, een noodzakelijk artikel omdat men zich niet waste, maar dat ook statusverhogend werkte. De pruik was voor de mannen wel veel kleiner dan in de barok het geval was. Men kamde er de eigen haren overheen, legde opzij bij de oren wat krullen en bond het geheel achter in de nek bij elkaar in een netje met een grote strik. De twee slippen van die strik werden naar voren gehaald en onder de kin vastgebonden. De hele boel werd dik in de pommade gezet en wit gepoederd. Een stokje complementeerde het geheel, daarmee krabde men de jeuk weg van de luizen en verdere ongerechtigheden.

De dames droegen een puntvormig lijfje met daaronder een wijde rok met hoepels of op een andere wijze verbreed. Kanten lubben aan de polsen en allerlei romantische versiersels op hoofd of pruik en toilet, moesten er een speels geheel van maken.

Zagen Jean Pierre en zijn vrouw Marie-Catherine er zo uit? Ik denk het niet. Dit was de kleding voor de gegoede burgerij. Misschien droeg Jean Pierre op hoogtijdagen iets dergelijks, maar dan in onopvallend zwart en met een zwierige hoed, zoals zijn collega-beiaardier in Leuven: Matthias van den Ghein.

Het straatbeeld, ook in Frankrijk, zag er heel anders uit, gewone burgers in gewone kledij, en ik denk dat deze ook de kleren waren die mijn voorouders aanhadden.

Hoe stond het met de gezondheidstoestand in huize Bouvrie? Ik kan natuurlijk alleen door enige over-

Zo kunnen de echtelieden Bouvrie er hebben uit gezien.

wegingen daarover iets zeggen. Ofschoon de hygiëne eufemistisch gezegd verre van optimaal zal zijn geweest, zijn er van de negen kinderen minstens zeven volwassen geworden. Het echtpaar zelf bereikte een zeer hoge leeftijd zoals we hebben gezien; ze overleefden ook de grote dysenterie-epidemie van 1780-1782.

Het voedselpakket van de gewone man in die tijd was erg eenzijdig en bestond uit roggebrood (tarwe was voor de rijken), aardappelen, kool die zeer gezouten werd ingemaakt voor de winter, groentesoep en spek. Men dronk bier en brandewijn; thee en koffie was voor de welgestelde burgers. In het algemeen kan men zeggen dat de voeding veel te zout en te vet was naar moderne maatstaven. Het heeft J. P. geen schade berokkend met zijn zware lichamelijke arbeid. Ik denk overigens dat de Bouvrie's meer vlees aten dan de gemiddelde burger: zijn vader en zijn zusjes vroegen om een goede slager toen ze in Maastricht waren en sloten zelfs een soort jaarcontract af voor de levering van vlees. En zoiets doe je niet voor een zij spek!

Maastricht lijkt bij deze beschrijvingen op het eerste oog een welvarende stad; de werkelijkheid is genuanceerder. De stad aan de Maas, gelegen aan een doorwaadbare plaats, op een kruispunt van wegen, was al sinds einde zeventiende eeuw geen handelsstad meer. Alle geplaveide handelswegen voerden niet langs Maastricht; wat haar met het achterland verbond, waren onverharde zandpaden, nauwelijks geschikt voor paard en wagen. Reizen was ook niet zonder gevaar. Van 1735 tot 1776 terroriseerden bendes, waaronder de beruchte Bokkenrijders (?) de landen van Overmaas en de zuidoosthoek van het departement. Het vervoer over de Maas was moeizaam wegens de sterk wisselende waterstanden en het eindeloze oponthoud bij de vele tolheffers. Maastricht leefde in de achttiende eeuw grotendeels van het *garnizoen*.

Nijverheid

Het gezin Bouvrie is daarvoor misschien wel exemplarisch: van de vijf zonen werden er drie soldaat; een werd schoenlapper (laarzen) en onze voorvader Jean behoorde tot het tamelijk welvarende gilde van de kleermakers. Maar ook de macht en welvaart van de gilden werd in het laatste kwart van deze eeuw minder, toen de Divies Raad tegen al hun protesten in, besloot concurrentie toe te laten. Er kwamen laken- en meekrapfabrieken, een jeneverstokerij, een pijpenindustrie en een papiermolen. Dit alles was echter niet voldoende om de werkeloosheid en de bedelarij in de stad te bestrijden. Er was een kleine rijke tot zeer rijke bovenlaag, waaronder enkele tientallen adellijke families en de kanunniken van de kapittels, een eveneens bescheiden midden gevormd door de handelslui en "goede" gilden. De overgrote meerderheid echter, er worden percentages genoemd van vijftig tot zestig procent, leefde in grote armoede. De rijkere bovenlaag zorgde einde zeventiende en in de achttiende eeuw niettemin voor een ander aanzien van de stad. Er werden geen vergunningen meer afgegeven voor de bouw van huizen van hout en leem met daken van stro. Er verrezen prachtige herenhuizen van steen die het deftige aanzien van de stad tot nu toe bepalen. Een van die vroege stenen huizen was "In de Oude Waeghe."

Een Koste(r)lijk Reglement

1755, 3 Juli

Verplichtingen van de koster van deze kerk en hulpkoster geaccepteerd door J.P. Bouvrie koster, en W. Desquee, hulpkoster.

Voorwaarden waaraan de koster van het Kapittel Onze Lieve Vrouwe te Maastricht zich moet houden.

- ***Ten Eerste:** de koster moet zorgdragen voor alle klokken van zowel het carillon als de andere die op de toren staan; eveneens die van het uurwerk.
- 2:** Voor de uitvoering van dit eerste artikel moet hij onmiddellijk de eerwaarde kerkmeester waarschuwen om zich te laten voorzien van het noodzakelijke, op straffe van te worden aangesproken op alle eventuele schade.
- ***3:** Hij moet het uurwerk besturen volgens de zonnewijzer, en de gewichten ervan zelf weer op te trekken of met behulp van ten minste een andere persoon die is goedgekeurd door het kapittel.
- ***4:** Hij zal de wijsjes van het carillon verwisselen met goedkeuring van het kapittel, tegen betaling van een gratificatie van 30 guldens brabantse per keer.
- ***5:** En wanneer de koperdraden breken, moet hij ze repareren of nieuwe aanbrengen die hem worden geleverd door de kerkmeester, zowel voor het uurwerk als voor het carillon.
- ***6:** De genoemde koster mag ook niet aan vreemdelingen toestemming geven om de toren te beklimmen zonder ze te begeleiden en zonder daartoe toestemming te hebben verkregen van de eerwaarde kerkmeester, en hij moet zorgdragen dat de deuren altijd gesloten zijn bij het weggaan, op straffe van voor alle fouten en schade aansprakelijk gesteld te worden.

- *7: Gedurende het gewone luiden van de klokken voor het officie, zal hij zich conformeren aan het gebruik zoals tevoren, op geen andere manier als door het Kapittel is voorgeschreven, en in het algemeen voor alle andere klokgelui met name voor het klokgelui van de klok van de Luikse Justitie volgens de zonnwijzer (het solaris) overeengekomen met de boden van de stad.
- *8: En voor een buitengewoon klokkenspel, zoals voor de overledenen, moet hij zich van tevoren wenden tot de eerwaarde kerkmeester.
- *9: Hij mag nooit de grote klok luiden (voor de doden) als die niet onderzocht is door iemand aangesteld door het kapittel en die boven moet blijven als ze geluid wordt. De koster moet hier grote aandacht voor hebben.
- *10: Hij zal voornoemde grote klok luiden op de volgende feesten: met Kerstmis, Nieuwjaar, Driekoningen, Maria Lichtmis, Pasen, Hemelvaart, Pinksteren, Sacramentsdag, H. Anna, Maria ten hemelopneming, de geboorte van onze Lieve Vrouwe, de kerkwijding, Allerheiligen, Allerzielen, het feest van de H. Barbara en de Onbevleete Ontvangenis.
- 11: Hij zal het Angelus luiden vanaf het grote Paasfeest tot en met de dag van de kerkwijding; 's morgens om kwart na vijf en 's avonds om zes uur; en vanaf de dag van de kerkwijding tot het octaaf van Pasen alleen om kwart voor zes.
- *12: Hij zal het carillon iedere Zondag bespelen, op feestdagen en de Dekanale Officies omstreeks half negen 's morgens. En op de meest plechtige feestdagen zal hij spelen: de vooravond om zes uur 's avonds in de zomer en in de winter en op andere tijden in overeenstemming met het seizoen. Eveneens alle Donderdagen een half uur voor de mis van de Eerwaarde, en na de middag een beetje na drie uur, en gedurende de Vastentijd voor de Completen en wanneer de processie de kerk met de Eerwaarde verlaat.
- 13: Hij moet een aangestoken kaars plaatsen bij ieder portaal in de daar geplaatste lantaarns; hetzelfde onder het orgel en voor de H. Anna; en dat een kwartier voor de vroege Metten vanaf Allerheiligen tot Maria Lichtmis.
- 14: Hij is eveneens verplicht om de kerk te openen en te sluiten; in de zomer zal hij haar in de voor- en in de namiddag een half uur voor het Officie openen, in de winter een kwartier voor de vroege Metten; en hij zal afsluiten onmiddellijk na het Officie; bij nalatigheid zal hij hierop aangesproken worden.
- *15: Hij zal de kruisgangen openen voor de processie en ze daarna terstond sluiten; hij moet ze iedere maand laten schoonmaken. Verder zal hij vrije toegang verlenen aan de klerk van de magistratuur om de maten aan te passen (ijken) aan de originelen die voornoemd Kapittel in bewaring heeft; en hij zal erop toezien dat deze originelen niet zoekraken of kapotgaan en als daar viezigheid gemaakt wordt, moet het onmiddellijk weggeveegd worden.
- 16: Wanneer men het grote orgel gaat bespelen moet hij zelf aanwezig zijn of iemand anders om in zijn plaats wind te maken en het orgel te openen en te sluiten.
- *17: Hij moet slapen of zal iemand die de toestemming van het kapittel heeft, laten slapen in zijn plaats, in de kerk, en zal zorgdragen dat er geluid wordt bij onweer en storm.
- *18: Alle Zaterdagen na het Officie zal hij het nodige water verschaffen dat hij, wanneer het gezegend is door de dienstdoende kapelaan, op Zondag voor de Metten naar de wijwatervaten van de kerk zal dragen.
- *19: Hij moet deze wijwatervaten schoonmaken; in de zomer eens in de veertien dagen en in de winter een keer per maand. En twee keer per jaar (*moet hij schoonmaken*) de trappen van de toren, te weten met Pasen en met St. Remis. Hij moet ook de plekken waar het uurwerk zich bevindt reinigen, het grote orgel en de blaasbalgen; hij zal zeer veel zorg besteden aan deze twee laatste plekken waar volstrekt geen stof mag liggen.
- *20: Voor waarde is ook dat de koster slechts het gebruik van de woning onder de toren heeft, zodanig dat, wanneer hij elders in de stad woont, hij niet over het genoemde huis kan beschikken; dat, daarenboven in dit geval het kapittel de keuze heeft de hulpkoster in dit huis te plaatsen, met wie de koster zich dan moet verstaan, zodanig dat de voorwaarden hierboven vermeld niet tekort gedaan worden.

Tenslotte zal de koster ondergeschikt zijn aan de kerkmeester, zowel bij de uitvoering van de het voorgaande, als wat in de toekomst gepast gevonden wordt; en hij mag de stad niet uitgaan en niets buitenissigs doen op de toren zonder toestemming.

Vandaag is aangesteld als koster N. onder de voorwaarden hierboven genoemd, maar met die wijzigingen dat hij niet in het huis onder de toren mag wonen, waarvan het Kapittel zich het gebruik voorbehoudt. Evenals de keuze van de hulpkoster, een en ander tot wederroeping. Op dezelfde tijd is als hulpkoster ontvangen, N., waarmee de voornoemde koster aan de Eerwaarde en Edele Heren deken en Kapittel, de voorwaarden die zij samen overeengekomen zijn, overhandigt met het verzoek ze goed te keuren, als volgt:

Ten Eerste: De hulpkoster verplicht zich tot alle verplichtingen waartoe hij gehouden is op de manier zoals zijn vader hiervoor hulpkoster was.

- 2: Er van uitgaande dat hij het gebruik van het huis onder de toren heeft, verplicht hij zich tot het luiden van alle eenvoudige Officies: de halfdubbele, dubbele, geen enkele uitgezonderd. Hetzelfde op jaargetijden en ook het Angelus 's morgens en avonden, 's middags, en bij het opheffen van de hostie gedurende de mis.
- 3: Hij is met de zorg belast voor de standaardmaten die bij het kapittel liggen; hij moet ze schoonmaken wanneer dat nodig is; onder de gewone betaling; eveneens met het luiden van de klok van het Luikse gerechtshof, zoals hij dat eerder ook deed; (*hij mag*) niemand de toren laten bestijgen zonder de toestemming van mijnheer de deken of de kerkmeester.
- *4: Hij zal niet meer de 4 francs krijgen voor de klok van de Preek, evenmin de vier francs voor het Angelus of het Onze Vader, of de zes oortjes (1/4 sou) van ieder jaargetijde.

- 5: Uitgezonderd zijn de drie posten vermeld in artikel 4, die zijn en zullen blijven voor de koster; beiden zullen blijven genieten van hun respectievelijke inkomsten zoals in het verleden; en eveneens zullen ze zich van hun plichten kwijten voorzover het niet op een andere wijze vastgelegd is onder de voorliggende voorwaarden, onder welke is uitverkoren als koster Jean-Pierre Boverie en heeft de gebruikelijke eed afgelegd in het kapittel de 3* Juli 1755

per ordonnantie:

T.J. Boten, secretarius

Bovenstaand document is mijns inziens zo interessant dat bespreking van een aantal punten op zijn plaats is. Ik heb die punten met een asterisk gemerkt. Allereerst meen ik uit de tekst te mogen opmaken dat Jean Pierre inderdaad die dag, 3 Juli 1755, is aangesteld als koster: hij legt immers de eed af ter vergadering. De taken van J.P. zijn een mengelmoes van die van een beiaardier en een koster. Drie punten wil ik bespreken naar aanleiding van dit document:

- 1) Wat hing er zoal in een toren aan apparatuur dat Jean Pierre moest bedienen?
- 2) Hoe zag de taakbelasting van J.P. eruit, gezien in het licht van deze "Voorwaarden" en het feit dat hij ook nog stadsbeiaardier was?
- 3) Is het mogelijk een schatting te maken van wat hij verdiende bij elkaar, en was het voldoende voor een groot gezin?

Ad 1) en Ad 2) Bij de beantwoording van deze vragen baseer ik mij op gegevens verkregen uit "Beiaardkunst in de lage landen", Andre Lehr, en op materiaal van de Beiaardmusea van Hasselt (B) en Asten. De bezoeken aan de torens van het Stadhuis en de O.L. Vrouwekerk te Maastricht waren daarbij zeer verhelderend. Het meest indrukwekkende mechaniek was de speeltrommel. In de tijd van J.P. was de bediening van het uurwerk al gemechaniseerd. Ieder half, soms zelfs ieder kwartier, en ieder heel uur, was er een wijsje op de toren te horen, op een tijd "volgens de zonnewijzer". Aldus werden de inwoners van de stad ingelicht hoe laat het was. Deze speeltrommel werd geprogrammeerd met ijzeren toonstiften. Ongeveer iedere drie maanden, soms minder vaak, werden de melodieuze door de beiaardier vervangen. Hij was daarbij vaak streng gebonden aan voorschriften zoals we in de "Voorwaarden" kunnen lezen. Het is voorstelbaar dat in de zestigjarige loopbaan van J.P. de plaats van de hamers op de klok regelmatig veranderd moest worden om overmatige slijtage te voorkomen. De beiaardier hield het mechaniek van de speeltrommel gaande door het optrekken van de gewichten. Hoe hoger de toren, hoe minder vaak men deze gewichten moest optrekken. De toren van het stadhuis in Maastricht is maar klein, dus J.P. is daar vaak heen gewandeld om het uurwerk aan de gang te houden. Dat het hanteren van die gewichten fysiek zwaar was kan men opmaken uit punt drie van de "Voorwaarden": hij kon daarbij hulp vragen. In een stad als Maastricht moet het, net zoals in Amsterdam, een kakofonie van gebeier gegeven hebben. Van alle kerk-torens klonk klokkenspel op het hele en het halve uur, maar de interpretatie van de zonnetijd was niet erg nauwkeurig, zodat bezoekers van de stad Amsterdam er soms

dol van werden. Uit Lehr blz.193: *Wegens de afwijking der uurwerken heeft men binnen 24 uur nauwelijks vijf minuten rust voor deze klapperbussen van volwassene kinderen. In weinig dagen was ik het zo zat 'er van, tot walgens toe, dat waarlijk geloof, ik had een afkeer gekreegen van alle musiek, indien dezelve zo veel maanden zonder van het gehoor te worden beroofd, hadde moeten horen (volgens een toerist . . .).*

Bravo

Dezelfde carillonklokken werden door de beiaardier bespeeld op overeengekomen tijden, bij feesten, op zondag of marktdag, via het zgn. stokkenklavier of de speeltafel. Ook hierbij was J. P. vaak gebonden aan wat zijn werkgevers passend vonden! Er was ook weinig muziek op schrift gesteld voor carillons. Men moest goed kunnen omzetten en improviseren en men speelde vooral religieuze muziek en volkswijsjes. Het bespelen van het stokkenklavier was zwaar werk. Het gebeurt (nu nog) met vuisten en voeten. De overbrenging, de zogenaamde tractuur, was in de tijd van J. P. nog volgens de "broekverbinding" naar de klepels, een zwaardere vorm dan tegenwoordig waarbij de overbrenging veel directer is. Het is bewonderenswaardig hoe lang Jean Pierre de vele trappen van de beide torens die hij moest bedienen heeft kunnen beklimmen. Misschien kun je hier met recht zeggen: "Mouvement c'est la Vie"! Een carillonneur speelt in alle weersomstandigheden: in de hitte van de zomer en ook als de toetsen van zijn instrument vastgevroren zitten (Volkskrant, vrijdag 4 juni 1999). Uit hetzelfde artikel: "Een klokkenspel hoort nooit bravo": "Als van Wely zich in zijn torenkamer in het zweet werkt, met uitzicht op een reepje hemel, hoort hij nooit eens een bravo of bis. Liedje klaar, even rust en dan het volgende maar weer." Heeft Jean Pierre zich soms ook wel eens eenzaam gevoeld daarboven in "zijn" torens? Of viel dat in zijn tijd wel mee? Hij had immers een eervol beroep. Hij leefde in de eeuw van de beiaardiers, zoals Lehr dat noemt.

Als laatste hingen in de overvolle torens de luidklok(ken). Voor van alles en nog wat werden deze luidklokken gebruikt: Voor het aankondigen van de officies van de monniken (ook weer een vorm van tijdsaanduiding voor de burgers), het luiden van het Angelus en dus tijd om wakker te worden en voor de avondboterham; ook bij brand, onweer en bliksem of ander zeer slecht weer (het zogenaamde weerluiden). Op vrijwel alle kerkelijke feestdagen moest er gebeierd worden, soms meerdere malen per dag, bij het uittrekken van de processie enz., het bidden van het Onze Vader tijdens de zondagsmis en het heffen van de hostie. Ik ben eens met behulp van een kerkelijke kalender gaan uittekenen wat dit alles betekent aan jaarbelasting. Duidelijk werd dat met twee carillons te bedienen J. P. hulp gehad moet hebben, omdat hij anders voor een fysiek onmogelijke taak stond. Die hulp kreeg hij zoals we zagen in de persoon van de hulpkoster. De hulpkoster die vooral het veelvuldige dagelijkse werk van hem overnam (zie het tweede artikel 2). Maar er moet meer geweest zijn! Want hoe kon Jean Pierre op de Pinksterdagen in Luik zijn om daar in de Lambertuskerk een concert te geven? En hij was vaker in de regio bezig (met verlof) om daar beiaards te bespelen. Heeft hij vervanging gehad doordat hij leerlingen om zich heen verzamelde en een enkeling daarvan zijn plaats kon in nemen? De eerste van de Mullers-dynastie (Adam)

misschien die zijn zoon Jean Joseph opvolgde in 1794? Een bijzondere klok was ook de **klok van het Luikse Gerechtshof**. Maastricht was tweehurig. Het viel onder bestuur van de Prins-bisschop van Luik en de Hertog van Brabant. Wanneer het Luikse gerecht zitting had iedere woensdagochtend om elf uur in het stadhuis, dan moesten de burgers gewaarschuwd worden vanaf de toren van de O.L. Vrouwekerk die onder Luiks bisschoppelijk gezag viel.

Het luiden van de zware klok voor de *overledenen*, we lazen het al in de brief die J. P. schreef aan de kapittelheren van de kerk, die werd betaald door de familie, en werd op zodanige wijze gedaan dat iedereen wist dat er iemand gestorven was.

Deze klok, of de ophanging, was blijkbaar in slechte staat. Want de klok moest voor het luiden eerst onderzocht worden door iemand aangesteld door het kapittel.

Er was nog een aparte manier van het luiden van de klok: die van de preek. Tot op heden is mij nog onbekend wat dit betekende.

Jean Pierre kon hulp krijgen bij het luiden van de zware klokken in de toren. Die hulp werd geleverd door de bakker van de kerk, de plebaan of de rector van de school, en die laatste zal wel altijd een scholier gestuurd hebben. Zijn taken als beiaardier moest J.P. combineren met die van koster. Niet helemaal duidelijk is mij op dit moment of alle kosterstaken zijn beschreven in voorgaand document, of dat er nog meer te doen viel.

Inkomsten

Samenvattend kan men echter zeggen dat Jean Pierre Bouvrie hard heeft moeten werken voor zijn salaris.

Ad 3) Is er iets te zeggen over de hoogte van dit salaris en de toereikendheid ervan, gezien tegen de achtergrond van die tijd?

In de hierboven genoemde arbeidsvoorwaarden wordt het volgend genoemd: De beiaardier krijgt:

a) Geld als hij de wijsjes verwisselt van de speeltrommel; dertig gulden brabantse per keer. Er wordt niet bij verteld hoe vaak dit moet gebeuren. Ik ga maar uit van een gunstige regeling: vier keer per jaar. Ik baseer me daarbij op het feit dat het vermogen van de vaak adellijke of rijke kapittelheren groot was en de concurrentie met het St. Servaaskapittel eveneens. Jean Pierre verdiende hiermee dus 120 gulden brabantse.

Verder zijn er nog de vier francs voor de klok van de preek (dagelijks?), vier francs voor het Angelus en het Onze Vader, en de 1/4 sou voor iedere gedenktag. Uitgaande van iedere zondag het Onze Vader, 500 keer het Angelus, en ongeveer twintig feestdagen, kom ik aan een totaalbedrag van 250 francs per jaar en hier houdt de mogelijkheid tot verdere vergelijking op, omdat ik noch in de literatuur, noch bij mede-onderzoekers aanwijzingen heb gevonden hoe de munten zich onderling verhouden. Ik denk alleen dat dit alles bij elkaar Jean Pierre moest compenseren voor de huur die hij moest betalen in de Hellestraat: zestig gulden (15 pattacons). Totale schatting, en niet meer dan dat: tweehonderd gulden. In het document hierboven wordt niet gesproken van een basis-salaris. Ik vermoed dat het er ook niet was, gelezen hebbende (Tagage) hoe de dienaren van het kapittel in de loop der tijden betaald werden en wel op stukloonbasis; voor iedere vrome verrichting een penning. Daarboven kwam dan nog het delen in het brood en de wijn die aan

lagere werknemers en armen werden uitgereikt.

Boven dit "kapittelloon" kwam dan nog het bedrag van de Stadsraad van 200 gulden per jaar.

Alles bij elkaar kom ik op een bedrag van vierhonderd gulden jaarsalaris. Met daarbovenop de premies voor extra werk en extra concerten.

Omdat ik in de literatuur (nog) niets heb kunnen ontdekken over bestedingsmogelijkheden van zo'n bedrag, geen prijzen ken van voedingsmiddelen en kleding in die tijd, kan ik voorlopig dit bedrag alleen vergelijken met wat een religieuze mee moest brengen als zij in het klooster trad voor een jaar kost en inwoning en "instructie": 200 gulden. (Zuster Rosa, een Maastrichtse grauwezuster). Jean Pierre had het dubbele voor een gezin met negen kinderen.

Twee excursies

Beiaard

Het is zeer warm, hoogzomer 1999, als we onder leiding van de stadsbeiaardier Frank Steyns de toren van het stadhuis in Maastricht gaan beklimmen. Een van mijn wenschen wordt vandaag vervuld: voor een stukje ervaren wat het betekend heeft om zestig jaar lang vele trappen te bestijgen en in hitte, kou en storm, het klavier van de stadsbeiaard te bespelen. We gaan binnen aan de achterzijde van het stadhuis en kiezen een van de majestueuze trappen die naar de eerste verdieping gaan. Is het de "Luikse" trap of namen we die van de Hertog van Brabant? Via onder andere een oude trapleer, nog uit de tijd van Jean Pierre, bereiken we de ruimte waar zich het mechaniek voor het uurwerk bevindt; computergestuurd. Dat was in 1731 wel even anders. Om ons een idee te geven staat er nog een, nu nutteloos geworden speeltrommel uit 1923, die nog niet zo heel lang geleden het uurwerk regelde en het carillon deed klinken op de hele en halve uren. Daarnaast stond het stokkenklavier van Jean Pierre. Er was natuurlijk geen elektriciteit. Het is ontroerend om de brandplekken te zien die de kaarsen, en later het gas, in het houtwerk gebrand hebben. Het plafond, dat nu dicht is, gaf in zijn tijd zicht op de carillonklokken boven hem, met een wirwar van draden via de broektractuur, met zijn klavier verbonden. We kunnen ons een voorstelling maken van de zwaarte van zijn beroep in alle weersomstandigheden, want het is dertig graden.

We klimmen met de beiaardier nog een trapje hoger naar de plek ter hoogte van de trans, waar hij nu zit. Het contact met de klokjes is groot en het uitzicht over de stad overweldigend. Terwijl eerst Bach ten gehore gebracht wordt en daarna "Goede tijden, slechte tijden", precies zoals het hoort, geniet ik van het gewoel beneden op de markt, zoals J.P. dat zo af en toe gedaan moet hebben. Vanaf deze plek zal hij menige terechtstelling hebben meegemaakt, want het schavot stond permanent klaar op de markt. We zien de hoge grijze daken, zo typisch voor de vestingstad Maastricht. Onder die daken lag het tijdens belegeringen vol met graan en andere voorraden. Hij zal, net als ik nu, de grenzen van Maastricht hebben afgezocht met zijn ogen. Voor hem waren die nog duidelijk: de stadsmuren met haar poorten, daarachter de prachtige vestingwerken ontworpen door Menno van Coehoorn; de Maas met slechts *een* brug; het kleine Wyck. Alles letterlijk te overzien in een enkele oogopslag. Na een heerlijk concert van drie kwartier klimmen we weer voorzichtig

naar beneden. Ik verbaas me over de vitaliteit van mijn voorvader, die, in een tijd dat er nog geen pensionering bestond, tot zijn tachtigste levensjaar deze klim maakte.

Luidklokken

Hartje winter. Regis de la Haye wacht ons op achter in de O.L. Vrouwekerk. Na een gedegen inleiding over de geschiedenis en de bouw van de kerk, leidt hij ons naar plaatsen van het gebouw, waarvan we zelfs het bestaan niet wisten. De twee cryptes, achteraf kamers waar vroeger de archieven werden bewaard. Over de gewelven lopen we, tussen dak en koepels, en ik moet denken aan Jean Joseph die zich voor de Franse soldaten verborg. Mogelijkheden te over. We beklimmen de 175 treden in de klokkentoren. De paar grote luidklokken die er hangen zijn allang niet meer de vele klokken die door de Fransen in 1796 zijn geconfisceerd. Deze moeten van na 1837 dateren toen de kerk weer werd teruggekocht van de Nederlandse staat en weer voor de eredienst werd ontsloten.

Ter hoogte van het uurwerk moet Jean Pierre gezeten hebben met zijn klavier. Het is de enige plek met daglicht dat via een schamel raampje achter de klok naar binnen sijpelt. In de tijd van onze voorvader moeten er meer raampjes geweest zijn, of minstens schietgaten. Op de afbeelding uit 1740 staan de luikjes zelfs open. Naast hem stond waarschijnlijk de speeltrommel, net zoals in het stadhuis. We zien nu nog het mechaniek uit 1885 dat de klokken deed klinken op het hele en halve uur, als de gewichten tenminste tijdig werden opgetrokken. Nu gaat dat volkomen automatisch en van een wijsje is geen sprake.

We bewonderen de campanile, een klokkentoren van zware houten balken binnen de toren van steen. Daarbinnen zijn de touwen te zien waarmee ook nu nog de "klok voor de overledenen", maar ook voor vreugdevolle gebeurtenissen, helemaal beneden geluid kan worden.

Het machtige orgel, nog uit J.P.'s tijd. Hij moest zorgen dat er wind kwam. Als ik het enorme instrument zie kan ik mij gemakkelijk voorstellen dat hij daar hulp bij nodig had.

De wijwatervaten die hij met gewijd water vullen moest, zijn nu nagenoeg droog: de hedendaagse junks spoelden er hun spuiten in.

Nieuwsgierig ben ik ook naar de plaats waar hij of zijn vervanger in de kerk moesten slapen. Dat was volgens Tagage en Regis de la Haye voor de ingang van de kerk. Die lag in J.P.'s tijd in de achterzijde van het grote transept. Op de koude vloer, op een matje of een strobundel misschien, legde hij zich 's avonds voor die grote deur te ruste, nadat hij de kinderen en de honden de kerk had uitgejaagd (Tagage). Hij moet toch wel vaker een vervanger hiervoor hebben gehad, want getuige het grote aantal kinderen moet hij toch ook wel eens op de Hellestraat hebben vertoefd.

Ik weet dat de originele Maastrichtse roede als ijkpunt in het middenschip van de kerkvloer was ingemetseld. Maar die is waarschijnlijk verdwenen toen de Fransen in 1794 de kerk in beslag namen en er hun wapenarsenaal en paardenstallen in vestigden.

Een laatste onderwerp: de kruisgangen waarvan hij de deuren moest openen voor de processies, en waarin hij werd begraven. Ik heb niet de illusie dat er een grafsteen met zijn naam erop hier te vinden zal zijn. Wie tot de

lagere klassen behoorde, werd zo ver mogelijk verwijderd begraven van het altaar: in de pandhof, de kruisgang aan de zijde van de Plankstraat, of op het kerkhof dat links van de kerk en aan de achterzijde lag. Er waren ook twee paden die dwars over het kerkhof naar de ingang van de kerk liepen: de achttiende- eeuwse medemens werd dagelijks met de dood geconfronteerd.

Nawoord

Ik had mij tot doel gesteld mijn voorvader Jean Pierre Bouvrie, klocker, tot leven te wekken, voor mijzelf en voor iedereen die dit leest. Ik heb geprobeerd deze man te plaatsen in zijn tijd, de achttiende eeuw, en binnen de stad Maastricht. Het beroep van beiaardier in die tijd is mij duidelijker geworden; ik hoop dat ik de hardheid van zijn bestaan heb kunnen aantonen.

Er zijn ook zaken die tot nu toe nog niet helder zijn geworden: dat zijn financiële mogelijkheden en het einde van zijn dienstbetrekking bij het kapittel van de O.L. Vrouwekerk.

Genealogie is een heerlijke hobby. Onderzoek en spuurwerk zijn nooit volledig, want er zullen zich in de toekomst zeker nieuwe feiten voordoen.

Wat mij opviel bij de bestudering en het uittypen van de vele aktes was dat de klerken met de achternaam van Jean Pierre maar wat aanmodderen; het doet er blijkbaar niet zo toe hoe je dat schrijft. Vele variaties passeren de revue: Boverie, Bovrij, Boverij, Bouvrij, Bouvrie, Boveri, Bovrie. De enige die consequent en vele malen met zijn enige echte naam ondertekent is Jean Pierre zelf, voluit!

Lijst van data, aktes en andere documenten met betrekking tot J. P. Bouvrie

- 31-3-1711: gedoopt te Luik.
 27-10-1731: aanstelling als beiaardier te Maastricht; doc.: Divieze Raad te M.
 1732: in de kost bij de koster van de St. Nicolaaskerk, daarna bij een echtpaar in de Stokstraat.
 23-1-1735: sterfdag van zijn moeder in Luik.
 1735: Zijn vader met twee zusjes in Maastricht, bij hem inwonende; doc.: Acte van declaratie Not. Welters, Not. Arch. GAM nr 2112 dd 19-12-1742.
 1737: verzoek aan raad zijn vader Pierre de aanbesteding te gunnen van drie nieuwe basklokken.
 !7-11-1738: aangeklaagd bij rechter wegens niet nagekomen trouwbelofte aan Anna Maria Noyen. Geen akte aanwezig, overgeschreven notitie.
 27-7-1739: J.P. smeekt om uitbetaling van tweederde van salaris. Divieze Raad / van Brienen.
 21-10-1739: wordt veroordeeld tot betaling van eenderde jaarsalaris aan Willem Noyen, vader van Anna Maria. Not. J.L. Veugen Not. archief. GAM nr. ????.
 26 en
 27-10-1739: Anna Maria Noyen gaat in hoger beroep. Diezelfde dag nog wordt een kopie van dit hoger beroep bij Jean Pierre thuis bezorgd. Zijn zus neemt het in ontvangst. Not. J.L. Veugen. Not. Arch. GAM ????.

- ?? : ongedateerd stuk uit de correspondentie van de secretarie van de stad Maastricht: Anna Maria Noyen beklagt zich over verdachtmakingen van de zijde van Jean Pierre Bouvrie.
- 26-9-1741: J.P. belooft Anna Maria Noyen niet meer lastig te vallen en "geen regt meer tot haar persoon meer is hebbende" . . . einde van deze affaire. Not. Johan Guichard.
- 19-12-1742: Acte van declaratie door het slagerechtpaar Const. Zij spreken J.P. aan op vermeende schuld van zijn vader. Afloop??? Not. Welters (not. arch. Maastricht nr. 2112).
- 11-1-1743: M.C. Orban erft "In de Oude Waeghe" en land in Mopertingen.
- 10-8-1746: Huwelijk met Maria Catharina Orban in de St. Nicolaaskerk te Maastricht. Gaan wonen "In de Oude Waeghe", St. Pietersstraat.
- 8-10-1747: doop eerste zoon: Hubert.
- 19-8-1749: lening van 333 gulden brabant Maastrichter koers, van kanunnik Otto Fosseroul tegen een rente van 5 procent. Not. J.M. Ruyters.
- 3-11-1749; verkoop huis "In de Oude Waeghe" Pieterstraat aan de stief-grootmoeder van Maria Catharina. Opbrengst 600 gulden waarmee het geleende geld van Kanunnik Fosseroul afgelost wordt. J.P. verkrijgt 17 1/2 roede akkerland bij Hees en negen roeden bij Mopertingen en eventueel ook nog land bij Gellick of elders. Not. Matthias Brull.
- 1748-1749: beleg van Maastricht door de Fransen.
- 10-9-1749: doop dochter Marie in de St. Nicolaaskerk.
- 30-10-1750: verkoop van tien roeden land bij Hees "boven den groten steen", aan Dominique Bauduin te Maastricht. Opbrengst: 39 gulden brabant. Not. Ludov. Burtin.
- 1750-1751: J.P. is twaalf dagen doende geweest met reparatie van tuimelaars en een nieuw pedaal. Hij heeft daarvoor ijzerdraad gekocht bij Theunissen in de Gouden Kanne in de Muntstraat . . . En tevens heeft hij een extra concert gegeven op de dag van de vrede van Aken op 13-6-1749. Hij kreeg voor dit laatste 30 gulden.
- 20-3-1750: J.P. Bouvrie huurt een huis van M. E. Moreau, wed. van kaptein Joh. Curellier in de Hellestraat. Not. ???.
- 12-10-1751: doop van zoon Pierre, St. Nicolaaskerk.
- 1752-1753: deskundigheid van Jean Pierre ingeroepen in St. Truiden; keuring carillon.
- 16-1-1753: Huur in de Hellestraat van een huis naast het hoekhuis (oorthuijs) voor een huur van dertien pattacons (52 gulden brabant). Duur: zes jaar. Not. Lud. Burtin.
- 19-9-1754: doop van zoon Jean Joseph.
- 30-6-1755: verkoop 9 roeden akkerland in Mopertingen. Opbrengst 250 gulden brabant Maastrichter koers.
- 30-8-1755: huur 1/2 huis ("de Grootte Waeghe") op de Pieterstraat, van apotheker Henckel(ius) voor 100 gulden per jaar!
- 2-12-1756: doop van zoon Conrad.
- 1756-1757: J.P. heeft in de allergrootste hitte gewerkt om het carillon te repareren: hij krijgt daarvoor 40 gulden, maar niet de gevraagde salarisverhoging.
- 19-6-1758: huur het zgn. Oortshuys op de Hellestraat, recht tegenover de brouwerij "het Strijckroer" voor vijftien pattacons per jaar voor de duur van 12 jaar. Not. Caris, Maastricht (not. archief nr 2006).
- 9-11-1758: doop van dochter Marie-Catherine.
- 12-10-1759: smeekbede aan de kanunniken van de O.L. Vrouwekerk omtrent zijn zoon Hubert (Koraalzingertje!).
- 26-8-1761: doop van dochter Barbara.
- 7-6-1764: **doop van zoon Jean (voorvader).**
- 15-12-1766: doop van zoon Guillaume.
- 24-8-1767: verzoek om gratificatie voor talrijke gratis gegeven concerten in de afgelopen vijftien jaar. Hij krijgt daarvoor vijf rijksdaalders.
- 9-10-1769: voor de tweede keer verzoekt J.P. om verhoging van zijn salaris, o.a. wegens zijn bekwaamheid en het matige jaarsalaris.
- 1794: hij, of zijn zoon, nog steeds in dienst voor twee honderd gulden.
- 22-2-1793/2-3-1793: eerste belegering door de Sansculotten.
- 22-9-1794/4-11-1794: tweede beleg van Maastricht en inname van de stad door de Fransen.
- 18-4-1794: overlijden van Jean Pierre op 83-jarige leeftijd. Bron: Archief kapittel O.L. Vrouwekerk nr. 810.

Literatuur

- 1) Berg v.d., Erik, Een klokkentist hoort nooit bravo Volkskrant, vrijdag 4-6-1999.
- 2) Beurden, van, Leontien, Over mode en mensen, Nijmegen: Sun cop. 1994.
- 3) Bouvrie, Jules-Marie,
 - a) Kwartierstaat Bouvrie-Vangangel 1986 e.v.
 - b) Alle voornoemde aktes en andere geschriften.
- 4) Bruynzeels, J.M.C., Zuster Rosa . . . grauwezuster, uit: Bonne et Servante, GAM, Uitg. Eygelshoven Kerkrade, 1986.
- 5) Conrads M. en Zwartjes G., Trions costumgids, uitg. Elsevier, Amsterdam.
- 6) Jansen, J.C.G.M., Op weg naar een groene landbouwgeschiedenis. Een analyse van de graanteelt tussen 1660 en 1790. Uit: Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg, deel 29, 1994.
- 7) Jaspas, Dr. E., "Kint geer eur eige stad?" Uitg. Schenk en Boekhandel Veldeke, Maastricht, 1973 veertiende druk.
- 8) Lehr, Andre e.a., Beiaardierkunst in de Lage Landen, uitg. Lannoo Tirion Tiel 1991.
- 9) Mey, Iets Haute Couture . . . Mode 1750-2000 uitg. Zwolle-Waanders cop. 1991.
- 10) Philips, J.F.R., Gezondheid en ziekte in Limburg in de jaren 1800-1865; een tijd van geruisloze stilstand? Uit: Studies over sociaal-economische geschiedenis van Limburg, deel 26, 1991.
- 11) Philips, J.F.R. Enige aanduidingen omtrent de bevolkingsontwikkeling van de zeventiende tot einde achttiende eeuw in het gebied van de huidige provincie Ned. Limburg. Uit: Studies over de Sociaal-economische geschiedenis van Limburg, deel 20, 1975.

- 12) Spiertz, dr. M.G., Maastricht in het vierde kwart van de achttiende eeuw. Kerkelijke, Politieke en Sociale Verhoudingen 1775-1801. Uitg. van Gorcum en comp. Reeks Maaslandse Monografieën.
- 13) Steyns, Frank, Hemony Boogie Woogie. Restauraties aan het Stadhuisarillon van Maastricht.
- 14) Tagage, Dr. J.M.B., De Ordinarius van collegiale O.L. Vrouwekerk te Maastricht. Maaslandse Monografieën, Uitg. V. Gorcum, Assen 1984.
- 15) Tem, van, Jac., Kerken van Maastricht, uitgave van Kerkbestuur v. St. Lambertus.
- 16) Thewissen, Dr. M.A.F. Charles, Oud Maastricht. Uitg. Het Wereldvenster, Baarn 1968.
- 17) Westerloo, van, Gerard, Eenzame hoogte. Uit: Volkskrant 11-12-1999.

A.P.L. PAQUAT

Kerkhoven in Zuid-Limburg (vervolg)

Kerkhof BREUST tot oktober 2000

Naam	Voornamen	Geb. dat.	Partner	Ovl. dat.					
Broeck van den	Anna	0	Rickelt van Mathis	16030409	Heijns	Maria Francisca	18720314	Jeukens Mathijs Hubert	19280903
Broers	Barthelemi Hubert	18461006	Malerm Catharina	19350901	Henquet	Joannes Wilhelmus Josep	19110625		19180825
Broers	Maria Anna Josephina	18870114	Jeukens Matheus Martinus Hubertus	19621223	Hollzit van	Christoffel	0	Colen Barbara	15630100
Cerfontaine	Mar Anna Jos Gui Caroli	18250408	Geloës Theoph Con Maur	18670512	Jacobs	Anna Catharina	18640730	Theunissen Jan Gilis Nicolaas	19410212
Cerfontaine	Anne Marie Elisabeth	18580320	Richelle Tossanus	19410222	Janssen	Victor Etienne Joseph	18400818	Dortu Marie Christine Josephine	19220710
Colen	Barbara	0	Hollzit van Christoffel	15931200	Janssen	Paulus	18560624	Rousch Maria (graf +0105)	19190605
Debeij	Mathieu Hubert	18481124	Rutten Maria Catharina	19270124	Janssen	Victorine Marie Joseph	18690523	Jacobs Joseph Hubertus	19111005
Debeij	Maria Anna Hubertina	18521114	Duijsens Leo Maria Lambertus Hubertus	19370715	Jeukens	Pieter Hubert	18380610	Spauwen Anna Catharina	19030730
Duijsens	Leo Maria Lambertus Hub	18490807	Debeij Maria Anna Hubertina	19190930	Jeukens	Anna Maria	18520603	Piters Theodoor	19270115
Geloës de	Constantin Ces Fra Ma Gu	17860925	Renesse de Marie Ann Mad Adr Jos Ba	18610130	Jeukens	Mathijs Hubert	18701203	Heijns Maria Francisca	19510527
Geloës de	Emilie Sophie Marie	18110902	Ongehuwd	18590612	Jeukens	Matheus Martinus Hubert	18831111	Broers Maria Anna Josphina	19290603
Geloës de	Theop Char Den Mar Co Ma	18170702	Cerfontaine Caroline Mari Ann Jos	18750211	Kleinjans	Anna Sophia	18460503	Spauwen Arnoldus Hubertus	19291120
Geloës de	MarieTheodorin Jos Ann	18510502	Ongehuwd	18550203	Laar van	Maria Sophia	18430416	Wolfs Joannes Hubertus	19230118
Geloës de	Rene Josep Maur Mari Ann	18560601	Lannoij Blanche Erne Char Mari Jos	19300825	Lannoy de	Blanche Ern Char Mar Jos	18591120	Geloës de Rene Jos Maur Marie Anne	19360419
Geloës de	Etien Lucien Mar An Jo Ma	18610313		18780307	Lucassen	Renier Lodewijk	18800714	Waterval Marie Elisabeth	19660914
Geloës de	Marguerite Ma Ga Ph Gh Jo	18890423	alle grafst. de Geloës in de grafkapel	18900301	Lucassen	Maria Petronella Louis	19121212	Ongehuwd	19380314
Habets	Marie Elisabeth	18720810	Walpot Gerard Maria	19641120	Malerm	Maria Anna	18481121	Spauwen Georgius Hubertus	19190209
Haenen	Wilhelmus	18650912	Vrancken Anna Barbara Maria Ida	19210203	Malerm	Catharina	18500925	Broers Barthelemi Hubert	19190727
Halders	Elisabeth	18450421	Partouns Andries Lodewijk Joseph	19130815	Metten	Maria Henriette Eug Antoi	18641212	Thomas Jules Felix Ernest	19561101
					Nootstock	Hubertus Nicolaus	17241127	Roosen Isabella Agnes/in de sacristie	18080921
					Pachen	Maria Catharina Hubertin	18471231	Theunissen Joseph Hubertus	19100717
					Pachen	Hendricus Hubertus	18680309	Scheffer Maria Huberti Philomena	19181123
					Partouns	Andries Lodewijk Josep	18400320	Halders Elisabeth	19230228
					Penckarts	Bvtsken	0		16130000
					Penckarts	Mecke	0		16130000
					Pinckaers	Christianus	15800000	Boonen Agatha	16420530
					Piters	Maria Catharina	18331127	Theunissen Willem	19190704

Piters	Theodoor	18461108	Jeukens Anna Maria	19141030	Thiel van	Arnoldus	18390000	Schermbeek van	19140405
Pleumeckers	N.N.	0		0	Thiel van	Theodoor Marti		Elisab Wilhelm Maria	
Renesse de	Maria Anna	17790303	Liedekerke d	18510529		Willem	18720417	Spauwen Anna	19290219
	Mag Jos Barbe		Joannes Maxim Ferdi			Theodor		Barbara Hubertina	
Renesse de	Maria Anna	17790303	Geloes d	18510529	Thomas	Jules Felix	18591202	Metten Marie	19260922
	MagJosBarbe		Constantin Ces			Ernest		Henriette Eugen	
			Fra Mau Gu		Thommen	Henri	0	Riquelle Marie	17281118
Richelle	Tossanus	18491024	Cerfontaine	19240224	van der			Joanna Hyacinthe	
			Anna Maria Elisabeth		Vignoul	Marie	18490000	Watrin	19181127
Richelle	Alphons	18840201	Ongehuwd	19070721		Josephine		Victor Joseph	
	Lambert Frederi				Vlieck	Lavrens	0	Schepen	16160518
Rickelt van	Mathis	0	Broeck van de	15790924				in Brevst	
			Anna/grafzerk in kerk		Vliegen	Petrus Hubertus	18640101	Duijsens	19190402
Riquelle de	Marie Joanna	0	Thommen vd	17470119				Maria Catharina	
	Hyacinthe		Henri/grafst. in sacristie		Walpot	Gerard Marie	18551209	Habets	19260727
Rompelberg	Joannes	18500115	Hermans Maria	19290118				Marie Elisabeth	
	Lambertus		Elisabeth (graf+0119)		Waterval	Jean Walthere	18720808	Ongehuwd	19251212
Roosen	Isabella Agnes	17440121	Kerens Andreas	18081006	Waterval	Marie Elisabeth	18761121	Lucassen	19600209
			grafst. in de sacristie					Renier Lodewijk	
Roosen	Isabella Agnes	17440121	Nootstock	18081006	Watrin	Victor Joseph	18330000	Piedboeuf	19110317
			Hubertus Nicolaas					Marguerite	
Schermbeek van	Wilhelmina	18420000	Thiel van	19110212	Watrin	Victor Joseph	18330000	Vignoul	19110317
	Maria		Arnoldus Theod Martinus					Marie Josephine	
Schoonbroodt	Maria Elisabeth	18400514	Hoven van	19251114	Watrin	Toussaint	18580403	Xharde	19200319
	Celestine		Theodorus Jan Hubert			Joseph		Marie Catherine	
Spauwen	Anna Catharina	18410615	Jeukens Pieter	19270610	Watrin	Arthur Pierre	18790313	Ongehuwd	18991009
			Hubert			Louis Josep			
Spauwen	Arnoldus	18440414	Kleinjans	19140725	Wolfs	Joannes	18480114	Laar van	19280606
	Hubertus		Anne Sophie			Hubertus		Maria Sophia	
Spauwen	Georgius	18450416	Malerm	19180503	Wolfs	Winandus	18520319	Bovy19181126	
	Hubertus		Maria Anna			Josephus		Maria Anna	
Spauwen	Anna Barbara	18770920	Thiel van	19641031	Xharde	Marie	18550618	Watrin	19300207
	Hubertina		Willem Theodor			Catherine		Touissant Joseph	
Steijns	Marie Sophie	19011114	Ongehuwd	19270113hof	Helena	0	Op schild;	1???1117
	Isabelle							Iaer I... den	
Taeijmans	Peter Ignace	18440629	Hoppers	19280427				17 November	
	FrancWillem		Maria Agnes		p-Knapen	Thomas	17370000	Pastoor	18070915
Theunissen	Willem	18290115	Hardij Anna	18971216				Breust-Eijsden	
			Maria Victoria					1771-1807	
Theunissen	Willem	18290115	Piters	18971216	p-Troquay	Franciscus	17910501	Pastoor	18400429
			Maria Catharina			Wilhelmus		Breust-Eijsden	
Theunissen	Josephus	18480505	Pachen Maria	19070712				1818-1840	
	Hubertus		Catharina Hubertina						
Theunissen	Jan Gilis	18591217	Jacobs	19250514					
	Nicolaas		Maria Catharina						

p = pastoor

Bron grafstenen vóór 1800 : PSHAL 1960-1961.

W.H.J.M. KURRIS

Een Maastrichtse tak TUINSTR

Onderzoek

Vanaf het eerste moment dat ik in 1960 serieus kennis maakte met mijn echtgenote, **Adrienne** Tuinstra, heb ik mij afgevraagd, hoe zo'n Friese familienaam in Maastricht terecht is gekomen. Ik ben vanaf 1999 in de VUT en heb dus meer tijd om wat anders te doen dan Franse les geven.

In het Rijksarchief in Limburg en in het Gemeentearchief te Maastricht heb ik onderzoek gedaan naar de voorvaders van deze Maastrichtse Tuinstra's. Door onderzoek in de bevolkingsregisters en de Burgerlijke Stand, reeds in 1794 door Napoléon in Maastricht ingevoerd, in de

huwelijksakten met bijbehorende bijlagen en met behulp van tienjarige tafels vond ik voldoende gegevens om de "stamvader" te vinden.

Deze bijdrage is slechts een eerste aanzet. Het betreft slechts de rechtstreekse lijn van deze "stamvader" naar mijn echtgenote. Wellicht toch een interessante kijk op de familiegeschiedenis van zes generaties Tuinstra.

Begin

Op 9 november 1859 trouwde Bastiaan Tuinstra in Maastricht met Elisabeth Clairbois. Clairbois (overleden) en van Maria Paris, werkster, oud 53 jaar. Zijn vrouw

Elisabeth, van beroep dienstmeid, 24 jaar oud, was geboren in Maastricht als dochter van Gilles. Als getuigen van dit huwelijk zijn genoteerd: Pieter Veldhoen, aangehuwde moederlijke oom van de bruid, en drie geweermakers. Vader Tuinstra was niet naar Maastricht gekomen, maar had bij notaris Land in Franeker een akte laten opmaken dat hij "bewilligt in het huwelijk van zijn zoon". De moeder van de bruid was wel aanwezig. Onder aan de huwelijksakte staat dat de bruid, haar moeder en de oom niet getekend hebben. Zij verklaarden "niet te kunnen schrijven". Wie was nu deze "stamvader" van de Tuinstra's in Maastricht? Hij werd geboren in Franeker op 1 juli 1830 en overleed in Maastricht op 27 oktober 1886. Zijn vader was Taeke-Jan, van beroep turfmeten en later boekbinder, en zijn moeder Grietje-Willems van der Ven, geboren in Leeuwarden in 1798 en overleden op 15 november 1846. Bastiaan wordt in 1853 ingelijfd bij het 3e Regiment Infanterie in Maastricht en schopte het hier tot sergeant. Hij bleef ruim vijf jaar in militaire dienst en wordt "behoorlijk" ontslagen. Als bewijs van ontslag kreeg hij een paspoort (vrijgeleide) op 5 oktober 1859.

Dienst

In de familie Tuinstra leeft nog altijd het verhaal, dat Bastiaan Tuinstra naar Maastricht is verhuisd, omdat hij zich als katholiek in Franeker niet op zijn gemak voelde tussen zijn protestantse stadsgenoten. Ik zet hier vraagtekens bij. Mijns inziens heeft hij gewoon tijdens zijn diensttijd in Maastricht Elisabeth Clairbois ontmoet. Daar is hij dus getrouwd en er ook blijven wonen. Overigens wordt Bastiaan in 1880 en 1890 nog altijd in de Burgerlijke Stand opgenomen als "N.H." Zijn vrouw en kinderen zijn echter "R.C." Uit het huwelijk van Bastiaan Tuinstra en Elisabeth Clairbois zijn dertien kinderen gesproten tussen 1860 en 1878, namelijk vier dochters en negen zonen. Twee aspecten van het gezin van Bastiaan zijn opvallend. De familie Tuinstra woonde op zeven verschillende adressen, telkens in betere buurten. Hun eerste woning was gelegen in de St. Antoniusstraat op huisnummer 824 (tussen de Boschstraat en de Maas); de laatste aan de

Grote Gracht op huisnummer 21. Voordat hij ingelijfd wordt was Bastiaan "verver". Toen hij trouwde was hij dagloner en kreeg dan ook een "akte van onvermogen" (27-09-1859), waardoor hij geen leges hoefde te betalen. Bastiaan werkte zich en werd fabrieksofzichter. Zijn kinderen hadden respectabele beroepen, zelfs twee dochters (modiste en naaister), wat voor die tijd uitzonderlijk is.

Evert Joannes Tuinstra is geboren op 6 september 1873 als tiende kind van Bastiaan. Omstreeks 1890 staat hij te boek als kapper. In een gesprek met mijn schoonmoeder Adrienne Tuinstra-Blanken, vernam ik, dat Louis, wat zijn roepnaam was, een kapperszaak, annex kappersschool had in de Vijfharingenstraat in Maastricht. Later (rond 1930?) kocht hij de delicatessenzaak van der Leur in de Helmstraat. Louis Tuinstra had vijf kinderen; drie dochters en twee zonen. Het derde kind van Louis was Jean Marie Louis Antoine Tuinstra, geboren op 6 november 1910 en op 27 december 1935 wettelijk getrouwd met Adrienne Blanken. Zijn eerst opgegeven beroep was "klerk N.S.". Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij directeur van de Distributiedienst in Maastricht. Hij was directeur van de Centrale Personeels Dienst toen hij overleed op 9 juli 1964. Drie dochters en een zoon zijn uit dit huwelijk geboren. Deze drie dochters zijn: **Adrienne Petra Theodora Maria Kurris-Tuinstra**, Marie Louise Carola Jeanne Vliegen-Tuinstra en Monique Antoinette Maria Bonnier-Tuinstra. Het vierde kind is Jean Louis Hubert Adrien Tuinstra, tandarts te Maastricht, geboren op 12 februari 1953 en op 13 augustus 1977 getrouwd met Ineke Willems, geboren op 6 maart 1953. Een dochter (Gabby) en een zoon (Jean-Luc) zijn uit dit huwelijk geboren.

Uitdaging

Er valt echter nog heel wat aan te vullen, maar dat laat ik graag aan een van de Tuinstra's over. Ik beschouw mijn werk als een eerste aanzet voor een volledige parenteel (alle nakomelingen) van Bastiaan Tuinstra en Elisabeth Clairbois. Wie neemt de handschoen op?

M.J.J. BERGEOET

Het voormalige kerkhof aan de Ganzenstraat te Venlo (vervolg)

rechts, rij 13

NJ39a Op deze grafplaats duidt niets op de aanwezigheid van een graf. Volgens de lijst Keizer ligt hier begraven:

Abraham Francken, geboren te Zons (Dld.) op 17 december 1815, overleden te Venlo op 18 juni 1895, slager, zoon van Mendel Francken/Franck (geboren te Kaldenkirchen (Dld.) op 19 november 1771, overleden te Venlo op 22 augustus 1864), slager, en Johanna/Helena Abrahams (geboren te Wickerathberg (Dld.), overleden te Venlo op 15 januari 1830, 54 jaar oud).

Franck(en) trouwde te Venlo op 24 maart 1842 met

Carolina Wolf, geboren te Venlo op 25 juni 1818, overleden aldaar op 5 februari 1880, dochter van Theodor Wolf (geboren te Brügggen (Dld.) op 14 oktober 1777, overleden te Venlo op 22 november 1851), slager, en Helena Kaufmann (geboren te Hörstgen (Dld.) op 28 oktober 1790, overleden te Venlo op 10 november 1867).

Bronnen:

GA Venlo, Archief Burgerlijke Stand Venlo, huwelijksakte d.d. 24-3-1842 nr. 96; overlijdensakten d.d. 19-6-1859 nr. 114, 16-1-1830 nr. 32, 23-8-1864 nr. 105, 24-11-1851 nr. 162 en 11-11-1867 nr. 180; idem, Bevolkingsregister Venlo 1850-1861

deel 1 blad 147 en 1861-1901 Stad deel 3 blad 110; 'Burgerlijke Stand' in: *Venloosch Weekblad* d.d. 22-6-1895, 1e blad.

NJ39b Op deze grafplaats duidt niets op de aanwezigheid van een graf. Volgens de lijst Keizer ligt hier begraven:

Anna Stijssel, geboren te Utrecht op 13 december 1865, overleden te Venlo op 30 maart 1895, dochter van Abraham Stijssel (overleden voor 13 december 1865) en Henriëtte Raphaël, in 1865 wonende te Utrecht.

Anna Stijssel was getrouwd met Willem Antonius Joseph Sluijter, geboren te Amsterdam op 15 april 1847, spoorwegambtenaar (chef de bureau). Hij hertrouwde te Venlo op 29 maart 1897 met Johanna Elisabeth van der Steen, geboren te Alpen (Dld.) op 9 oktober 1859, dochter van Joseph van der Steen (geboren te Venlo op 27 januari 1836, overleden aldaar op 16 september 1916), molenaar, en Maria Catharina Seitz (geboren te Alphen op 9 februari 1933, overleden te Venlo op 25 juni 1908). Johanna Elisabeth was weduwe van Johannes Jacobus Hendrikus Bongers, geboren te Arnhem op 13 mei 1857, overleden te Venlo op 6 mei 1892, telegraaf-opzichter. Het gezin Sluijter-Van der Steen vertrok op 6 oktober 1898 naar Meerssen.

Het is zeer opmerkelijk dat Anna Stijssel, die volgens het bevolkingsregister evenals haar man katholiek was, op het Joodse kerkhof begraven ligt. Mogelijk was zij van huis uit nederlands-israëlitisch (de namen van haar ouders wijzen in die richting).

Bronnen:

GA Venlo, Archief Burgerlijke Stand Venlo, huwelijksakte d.d. 29-3-1897 nr. 15; overlijdensakte d.d. 30-3-1895 nr. 66; idem, Bevolkingsregister Venlo 1861-1901 Stad deel 9 blad 297.

NJ40 In het bovenste gedeelte van deze grafplaat staat onder een Davidsster een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt:

PN / Een vrouw, mevrouw / Teiche, dochter van Nathan. / Zij stierf op 3 Tisrie 655. / TNSBH /

Daaronder:

Hier rust / onze geliefde Moeder / Mejufv. de Wed Elisabeth / Keyzer / geb. Leens / overleden 3 October 1894

Elisabeth Leens, overleden te Krefeld (Dld.) op 3 oktober 1894, weduwe van Isaac Keyzer. Zij is de moeder van Meijer Keijzer (zie graf NJ-45) en Jozef Keijzer (zie graf NJ-47/48).

Bron:

Overlijdensadvertentie in: *Venloosch Weekblad* d.d. 6-10-1894, 1e blad.

NJ41 In het bovenste gedeelte van deze zwaar beschadigde grafplaat staat een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt:

Grafplaat van Elisabeth Keyzer-Leens (NJ40).

Mosje, zoon van onze geachte leraar, de rabbijn, de heer Sjimsjon. / Hij stierf op 6 Adar II van het jaar 654. / TNSBH /

Daaronder:

Herman Neuhaus / Geb. te Lentaijzi 2 November 1853 / Overl. te Venlo 18 Maart 1894

Hermann Bobrownitzki, geboren te Lentoyze/Lentaijzi (Rusland) op 2 november 1853, overleden te Venlo op 18 maart 1894, koopman en kramer, zoon van Sigmund Bobrownitzki en Clara Neuhaus (beiden in 1894 wonende in Polen).

Bobrownitzki, die in het bevolkingsregister van Venlo eerst stond ingeschreven onder zijn moeders naam Neuhaus (maar later doorgehaald en vervangen door Bobrownitzki) was getrouwd met Ernestina Placzec/Platschreck, geboren te Miloslow (bij Posen, Pruisen) op 25 oktober 1858. Zij vertrok op 20 juni 1907 naar Amsterdam.

Bronnen:

GA Venlo, Archief Burgerlijke Stand Venlo, overlijdensakte d.d. 19-3-1894 nr. 49; idem, Bevolkingsregister Venlo 1861-1901 Stad deel 7 blad 221 en 1901-1916 Stad deel B1 blad 167.

Grafplaat van
Herman
Neuhaus
(N141).

